

Иван Клајн • Милан Шипка

ВЕЛИКИ РЕЧНИК СТРАНИХ РЕЧИ И ИЗРАЗА

БИБЛИОТЕКА РЕЧНИЦИ

Књига 1

Иван Клајн • Милан Шипка
ВЕЛИКИ РЕЧНИК СТРАНИХ РЕЧИ И ИЗРАЗА

Пето допуњено и исправљено издање

I издање 2006.

II доштампано издање 2007.

III допуњено и исправљено издање 2008.

IV допуњено и исправљено издање 2009.

Рецензенти

проф. др МИЛОРАД РАДОВАНОВИЋ, дописни члан САНУ

проф. др БОГДАН ДАБИЋ

Издавачи

ПРОМЕТЕЈ, Нови Сад
ЗАВОД ЗА КУЛТУРУ ВОЈВОДИНЕ, Нови Сад

За издаваче

ЗОРАН КОЛУНЦИЈА
ТИБОР ВАЈДА

Уредник

ЗОРАН КОЛУНЦИЈА

Директор

ПРЕДРАГ КОВАЧЕВИЋ

Електронска обрада и њерелом

ДАВОР ПАЛЧИЋ

Корице

ЛАСЛО КАПИТАЋ

Штампа

АМБ ГРАФИКА, Нови Сад

© Прометеј, Нови Сад 2010.

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

811.163.41'374.2'373.45(038)

81'374.2'373.45=163.41

КЛАЈН, Иван

Велики речник страних речи и израза / Иван Клајн, Милан Шипка. - 5.
изд. - Нови Сад : Прометеј ; Завод за културу Војводине, 2010 (Нови Сад :
АМБ Графика). - 1680 стр. ; 24 см. - (Библиотека Речници / Прометеј ; књ. 1)

Тираж 2.000.- 0 ауторима: стр. 1679-1680.

ISBN 978-86-515-0482-5

1. Шипка, Милан [аутор]

а) Речници страних речи

COBISS.SR-ID 255720967

Покровитељ издања: Влада АП Војводине

Иван Клајн
Милан Шипка

ВЕЛИКИ
РЕЧНИК
СТРАНИХ
РЕЧИ И ИЗРАЗА

ПЕТО ДОПУЊЕНО И ИСПРАВЉЕНО ИЗДАЊЕ

САРАДНИЦИ

Консултанти:

проф. др Даринка Гортан-Премк
проф. др Александар Лома, дописни члан САНУ
проф. др Данко Шипка, ред. проф. славистике, Arizona State University (САД)

Сарадници за примарну обраду грађе:

др Јован Ајдуковић, мр Јелена Ајдиновић, Биљана Бабић, мр Исидора Бјелаковић, Ивана Бојовић, мр Гордана Бурсаћ, мр Наташа Вуловић, мр Мирјана Гочанин, мр Наташа Драгин, Татјана Пивнички-Дринић, др Радмила Жугић, мр Драгана Китановић, Александра Коларић, мр Ивана Коњик, мр Марија Милосављевић, мр Драгана Радовановић, др Срето Танасић, Звездана Шелмић, мр Гордана Штрбац (дефиниције значења), Алма Оташевић и др Ђорђе Оташевић (етимологије), др Зоран Миливојевић (терминологија из психологије и психијатрије), Ангелина Чанковић-Поповић (сакрална православна терминологија), Предраг Рајић (међународне латиничне скраћенице), Давор Палчић (Прилози: мерне јединице).

Научни секретар пројекта, координатор примарне обраде и обрађивач нових речи:

др Ђорђе Оташевић

Стручно-техничка помоћ:

Предраг Ковачевић, Борка Колунџија, Бранислав Кордић, Слађана Новаковић

© Издавачка кућа „ПРОМЕТЕЈ“, Нови Сад

САРАДНИЦИ НА ПРИПРЕМИ ПЕТОГ ИЗДАЊА

Сарадници за примарну обраду грађе:

проф. др Дарко Танасковић (оријенталне позајмљенице), проф. др Данко Шипка (рачунарска и аутомеханичарска терминологија), др Ђорђе Оташевић (нове и незабележене стране речи), театролог Јован Ђирилов (позоришна и филмска терминологија), Ангелина Чанковић-Поповић и Предраг Рајић (изостављене упучивачке одреднице, измене и допуне одредница из осталих области), мр Аида Кршо (уједначавање лексикографског поступка и примарна електронска обрада).

Стручно-техничка помоћ:

Предраг Ковачевић, Слађана Новаковић, Тијана Танасић.

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР	7
Уз треће, поправљено и допуњено издање	9
Уз пето, иновирано и побољшано издање	11
I. УВОД	13
Уводне напомене	13
Упутства за коришћење	26
Извори грађе	31
Скраћенице	34
Знакови	37
Страни афикси и афиксоиди за творбу речи	37
Префикси и префиксоиди	37
Суфикси и суфиксоиди	48
II. РЕЧНИК	55
ПРВИ ДЕО: Адаптиране речи и изрази	57
ДРУГИ ДЕО: Изворни изрази, изреке и скраћенице	1507
1. Изворни изрази и изреке	1509
2. Међународне (латиничке) скраћенице	1627
III. ПРИЛОЗИ	1663
Законске мерне јединице	1665
Правила употребе и писања мерних јединица и физичких величина	1674
Мерне јединице које нису у SI систему.	1675
Периодни систем елемената	1678

ПРЕДГОВОР

Овај речник резултат је интензивног троипогодишњег рада аутора и сарадника окупљених на пројекту заснованом у ИК „Прометеј“ Нови Сад 2003. године. У току рада настојали смо да остваримо двоструку намену књиге: прво, да широком кругу корисника у различитим областима друштвеног живота, пре свега онима у школству, науци, култури, администрацији и информативним медијима, послужи као богат, савремен и поуздан извор информација о изговору, писању, пореклу, значењу и употреби страних речи, и, друго, да својим садржајем и начином обраде допринесе даљем проучавању страних лексичких наноса у српском језику. С обзиром на такву намену, израда *Великог речника страних речи и израза* захтевала је обављање низа сложених стручних операција, почев од критичког претреса постојећих речника те врсте у нас, уз исправљање њихових бројних пропуста, заблуда и грешака у избору лексема за обраду, етимологијама и дефиницијама значења, посебно у Вујаклијином *Лексикону страних речи и израза*, преко утврђивања обухватног и функционалног алфаветара, до саме обраде одабраних лексема у складу са савременим лексикографским принципима. У том мукотрпном послу наилазили смо на многе тешкоће, углавном због недостатка претходних стручних елаборација, тако да смо искрсле проблеме морали решавати „у ходу“ како би се већ у првом издању задовољили практични и научни критеријуми утврђени на почетку рада.

У реализацији овог пројекта учествовао је већи број сарадника: консултанта, помоћних обрађивача етимологија и дефиниција значења, стручно-техничких помагача и других. Свима њима изражавамо захвалност за помоћ у раду. Посебну захвалност дугујемо консултантима: проф. др Даринки Гортан-Премк, проф. др Александру Ломи и проф. др Данку Шипки, који су нам својим драгоценим саветима помогли у конципирању Речника и решавању лексикографских проблема у његовој изради, а проф. др Даринка Гортан-Премк и у коначном обликовању текста, као и др Ђорђу Оташевићу, координатору примарне обраде и научном секретару пројекта, који је уложио доста труда да се послови на пројек-

ту обаве квалитетно и у планираним роковима, а уз то је и сам учествовао у примарној обради етимологија и обрадио знатан број нових речи. Захваљујемо и проф. др Дарку Танасковићу, који нам је помогао у објашњавању неких специфичних оријентализама и тиме допринео да дате информације буду комплетније и поузданије. Од велике користи у завршној фази рада биле су нам примедбе и сугестије рецензента: проф. др Милорада Радовановића и проф. др Богдана Л. Дабића, за побољшање текста, па и њима дугујемо велику захвалност.

Треба на крају истаћи да је иницијатива за израду овога речника потекла од господина Зорана Колунџије, директора ИК „Прометеј“ из Новог Сада, који је обезбедио финансијско праћење реализације целокупног пројекта и у току рада давао ауторима свесрдну подршку и пружао техничку помоћ кад год је то требало, за шта му и овом приликом најсрдније захваљујемо. Унапред захваљујемо за поверење и корисницима приручника, посебно онима који буду осетили потребу да нам се јаве са својим критичким примедбама или предлозима за обogaћивање садржаја и усавршавање начина обраде у новим издањима, јер речи из других језика, данас понајвише из енглеског, непрестано нам стижу, па их је потребно свакодневно бележити и стручно обрађивати. Због тога је овај речник отворена књига, као што смо и ми у том погледу отворени за живу сарадњу са корисницима, спремни да им изађемо у сусрет и олакшамо сналажење у разумевању и употреби страних речи у нашем језику.

У Београду, 1. септембра 2006.

Аутори

УЗ ТРЕЋЕ, ПОПРАВЉЕНО И ДОПУЊЕНО ИЗДАЊЕ

Непуну годину и по дана од објављивања првог издања *Великог речника сѝраних речи и израза* (крајем децембра 2006) појављује се, ево, и треће поправљено и допуњено издање ове наше књиге. Тиме извршавамо обећање дато у Предговору првом издању да ћемо и даље пратити, бележити, проучавати и обрађивати стране речи у нашем језику како бисмо корисницима *Речника* омогућили боље разумевање и правилну употребу и најновијих речи које у српски језик непрестано улазе из других језика, понајвише из енглеског. У томе послу од не мале помоћи били су нам сарадници на припреми другог издања, истакнути стручњаци у лексикографији и познаваоци појединих подручја стручно-научних терминологија: проф. др Дарко Танасковић, оријенталиста и исламолог (са Филолошког факултета у Београду), проф. др Данко Шипка, ред. проф. славистике (Arizona State University, U.S.A.), др Ђорђе Оташевић (виши научни сарадник Института за српски језик САНУ), театролог и лексикограф Јован Ђирилов, мр Аида Кршо и други, али и сами корисници који су се одазвали нашем позиву у првом издању „да нам се јаве својим критичким примедбама или предлозима за обогаћивање садржаја и усавршавање начина обраде у новим издањима“. Највише корисних сугестија за допуну *Речника* добили смо од нашег истакнутог епидемиолога, проф. др Зорана Радовановића из Београда, затим др Ђорђа Вукмановића, професора математике на Грађевинском факултету у Београду, др Снежане Петровић из Института за српски језик САНУ, потпуковника Бобана Стевановића, дипл. арабиисте из Београда, мр Ђорђа Средановића из Ластве Требињске, као и читалаца НИН-а Владана Зданског из Новог Сада, Зорана Лекића из Стокхолма и госп. Драгомира Радивојевића. Свима њима дугујемо захвалност за труд уложен у темељито и пажљиво ишчитавање *Великог речника сѝраних речи и израза*, који ће, захваљујући и њиховим настојањима, у овом, трећем, поправљеном и допуњеном издању, бити потпунији и бољи, а самим тим и кориснији.

У припреми овог издања, уз учешће, поред осталих, и стручно-техничких сарадника из Прометеја, који нам је као издавач и иначе пружао сву потребну техничку подршку, на чему захваљујемо посебно госп. Зорану Колунџији, текст претходна два издања пажљиво је прегледан, при чему нису отклањани само

технички пропусти приликом штампања (штампарске и сл. грешке: словне, акцентске и друге, пропуштене упућивачке одреднице и сл.) него је, у оквиру поправки и побољшања текста, уједначен и лексикографски поступак у обради појединих одредница које нису биле у складу с концепцијом *Речника*. Највећа пажња посвећена је допунама, које су подразумевале два поступка: прво, уношење и комплетну обраду нових одредница, које нису биле заступљене у претходним издањима, а у међувремену се, због њихове честе употребе у говорној пракси и интересовања корисника, показало да их је потребно унети и, друго, престилизације неких дефиниција значења, које нису биле довољно прецизне или јасне, или пак додавање нових значења из области стручно-научних терминологија у широј општој употреби. При томе су коришћени и додатни извори и литература, као што су књиге: *Да ли знаш?*, томови I до V, Фонд Рибникар — Политика, Београд 2004–2007, др Александра Вранеш, *Од рукојиса до библиотеке — Појмовник*, изд. Филолошки факултет Београд, 2006, Јован Ћирилов, *Реч недеље 1995–2005*, Просвета, Београд, 2006, Тања Поповић, *Речник књижевних термина*, Logos Art, Београд, 2007. Све те публикације унесене су накнадно међу изворе грађе у првом, уводном делу *Речника*.

Ово издање разликује се од претходних највише по томе што се у њему налази више од хиљаду новообрађених речи, израза и скраћеница и исто толико, ако не и више, престилизација и допуна дефиниција значења раније уврштених одредница.

При избору речи које смо унели у треће издање руководили смо се, пре свега, потребама корисника. Идући њима у сусрет, обрадили смо више стручних термина који су ушли у општу употребу, првенствено из оних области које су у тесној вези са свакодневним животом и проблемима наших људи: из медицине, фармације, спорта, музике, технике, моде, политике, информатике и уопште комуникација, сакралне сфере и сл. Ту су, наравно уврштене и најновије позајмљенице из страних језика, које се сусрећу у штампи, на радију и телевизији, или свакодневном говору, а за које немамо своје добре замене, или их уопште немамо.

Пошто је наш речник замишљен и као приручник који треба да доприне се развијању културе говора, где год је то било потребно упозоравали смо, чешће него у ранијим издањима, на погрешне облике, али и на погрешну и претерану употребу страних речи и израза, све уз упућивања на правилна, боља, или бар друкчија решења. При томе смо се чували пуристичких интервенција, посебно оних екстремних, које су карактеристичне за савремени хрватски језички стандард. На другој страни, опет, настојали смо да упозоримо кориснике и на другу крајност — овај пут карактеристичну за србистику — на немаран однос према продору страних речи за које већ имамо своје домаће или одавно одомаћене стране речи истога значења. С тим у вези проф. Милорад Радовановић добро је рекао:

„... бити против утицаја страних језика (а особито енглескога) на језике света, у лексикону нарочито, па и на српски, залудно је и бесмислено, а препуштање тога тока стихији и случајностима, опасно је некултурно.“

Следећи тако активан, али умерен и одмерен однос према употреби страних речи, настојали смо да наш речник буде путоказ и у том погледу, па смо у вези с тим на још више места него раније у овом издању давали неопходне напомене.

У припреми *Речника* за штампу издавач је настојао да се простор за овако обимне допуне обезбеди функционалним техничком обрадом, а не на уштрб садржаја, тако да је укупни обим књиге тек незнатно повећан па неће изазивати потешкоће при њеном коришћењу.

Трећим, допуњеним издањем *Великог речника страних речи и израза* не завршава се наш рад на праћењу, бележењу, проучавању и обради страних лексичких наноса у српском језику. Стога ова књига и даље остаје отворена за нове допуне и усавршавања, у коме послу очекујемо, као и досада, пуну сарадњу корисника, дакле оних којима је намењена.

У Београду, 15. априла 2008.

Аутори

УЗ ПЕТО, ИНОВИРАНО И ПОБОЉШАНО ИЗДАЊЕ

У складу с нашим настојањем да стално пратимо, бележимо, објашњавамо и обрађујемо речи страног порекла у српском језику, а у исто време и усавршавамо начин њихове обраде, припремајући ово издање *Великог речника страних речи и израза*, посебну пажњу посветили смо тумачењу етимологија и стилизацији дефиниција значења уврштених лексема. У том погледу начињене су знатне измене и побољшања у обради већег броја одредница. Надамо се да ће тим побољшањима корисници добити још прецизнија и јаснија, а у неким случајевима и тачнија, тумачења речи које их занимају, што ће, у сваком случају, допринети потпунијем схватању и правилнијој, па и примереној употреби страних речи у усменом и писменом изражавању и комуникацији. Осим тога, унели смо и стотинак нових речи страног порекла, часих у употреби, па смо их због тога морали обрадити и објаснити.

Само се по себи разуме да свим тим интервенцијама не престаје наша обавеза, заснована на трајном опредељењу, да и даље радимо на иновирању нашег речника, усавршавајући начин обраде и припремајући грађу за његово знатније проширење у једном од наредних издања новим позајмљеницама, које стално

навиру у наш језик. У том настојању, као и досад, очекујемо и помоћ самих корисника, јер они најбоље знају шта им у говорној и писменој пракси недостаје и шта им је још потребно. Стога ће нам и убудуће све оправдане примедбе и сугестије корисника бити од велике помоћи у заједничком напору да подигнемо културу усменог и писменог говора на виши ниво.

У Београду, 25. августа 2009.

Аутори

І. У В О Д

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

0. Предајући ово дело заинтересованим корисницима и културној јавности, осећамо обавезу да кажемо нешто више о потреби израде и издавања речника страних речи уопште, затим о основним разлозима за израду овога приручника, те о његовом називу, садржају, избору грађе и начину обраде.
1. **Потреба израде и издавања речника страних речи**
  - 1.1. Сви цивилизовани народи с изграђеним и развијеним стандардним језиком, поред других лексикографских издања, имају и речнике страних речи. На немачком говорном подручју познат је, на пример, *Duden Fremdwörterbuch*, на руском постоје: *Словарь иностранных слов* (Издательство „Русский язык“, Москва, 1998), Л. П. Крысин: *Толковый словарь иноязычных слов* (Издательство „Русский язык“, Москва, 1998) и други слични њима, на енглеском (где се, нарочито у Америци, такве речи обрађују у оквиру општег лексика) има их чак више различитих, као што су: *The Browser's Dictionary of Foreign Words and Phrases* (Mary Varchaver and Frank Ledlie Moore), *A Dictionary of Foreign Words and Phrases in Current English* (A. J. Bliss), *The Facts on File Dictionary of Foreign Words and Phrases* (Martin H. Manser, associate editor, David H. Pickering) и сл., а тако је и на француском, италијанском, шпанском, пољском, чешком, словеначком, бугарском итд. Ни ми у том погледу, бар по броју издања таквих дела, не заостајемо за осталима. Према библиографском приручнику Данка Шипке *A Bibliography of Serbo-Croatian Dictionaries: Serbian, Croatian and Bosnian Muslim* (Dunwoody Press, Springfield VA, USA, 2000), од 1830. године, кад је израђен први наш речник страних речи (Василије Церначки, *Примјечаније на сербскиј јазик с љриложенијем Совокуџлени-*

ја Арабско-Персијско-Турских рјечиј во очишћеније заразног ѿјемѣ ѿ-гоже јазика), до краја двадесетог века објављено је седамдесет лексикографских приручника у којима се, у мањем или већем обиму и с различитим садржајима и наменом, обрађују стране речи у нашем језику. Већина њих (Вујаклија, Клаић и други, они шире намене) штампани су у више (Клаић чак у петнаест) обновљених и допуњених издања. У новије време, од 2000. до сада, у Загребу су објављена три обимна речника страних речи: Šime Anić — Nikola Klaić — Želimir Domović, *Rječnik stranih riječi. Tuđice, posuđenice, izrazi, kratice i fraze* (2001), Vladimir Anić — Ivo Goldstein, *Rječnik stranih riječi, drugo doštampano izdanje* (2002) i Bratoljub Klaić, *Rječnik stranih riječi. Tuđice i posuđenice*, obnovljeno izdanje, priredio Željko Klaić (2002), а тако исто и у Београду: Милан Вујаклија, *Лексикон страних речи и израза*, 5. допуњено и редиговано издање (2002), Љубо Мићуновић, *Речник страних речи* (2005) те, недавно, Radomir Jovanović, *Veliki leksikon stranih reči i izraza* (2006). То само по себи говори о широком интересовању за такве приручнике, а самим тим и о потреби њиховог издавања.

- 1.2.** Иако су углавном намењени ширем кругу корисника различитог нивоа образовања (осим оног најнижег), како би с разумевањем могли читати озбиљније текстове у којима се у мањој или већој мери употребљавају такве речи, ти су приручници, ако су ваљано урађени, у исто време и научна, односно стручна дела, која у одговарајућој лексикографској обради презентирају и објашњавају стране наносе у лексикум одређеног језика, па се зато, бар они озбиљнији, узимају и као извори грађе за израду једнотомних или вишетомних речника појединих језика (као нпр. у нас Вујаклијин и Клаићев у *Речнику Матице српске* или *Речнику САНУ*). Уз то, они су важни и за развијање културе говора: за богаћење речника, а тиме и ширење спознајних видика, затим сврсисходно коришћење синонимног богатства, успостављање критичког односа према употреби непотребних туђица, јер нуде различите могућности њихове замене домаћим речима итд. Укратко, дакле, израда и издавање речника страних речи научна је и културна потреба свугде у цивилизованом свету, па тако и код нас.

2. Разлози израде овога приручника

- 2.1.** Пошто већ имамо неколико већих и мањих речника страних речи, међу којима се својим обимом и популарношћу истичу већ поменути речници Милана Вујаклије, Братољуба Клаића, па онда Анић-Голдштајнов и раније издати Алексићев, не рачунајући ту најновије (Мићуновић, Јовановић), који својим квалитетом не завређују пажњу, као и знатан број оних посебних намена или цепног формата, поставља се, сасвим оправдано,

питање да ли нам је, и зашто, потребан још један такав речник. Ми смо трамо да јесте, и то из следећих разлога:

- 2.1.1.** Велики број речи преузетих из страних језика у последње време, посебно оних из енглеског (преко забавне музике, спорта, филма, политике, маркетинга, туризма, козметике, компјутерске технике итд.), али и оних које су раније прихваћене, адаптиране и укључене у лексик српскога стандардног језика, а којима значења нису јасна, или нису довољно јасна, просечно образованом изворном говорнику или пак кориснику нашег језика, диктирају потребу да се све такве речи сакупе, опишу, опишу и акцентују, те да им се утврди ближе и даље порекло (етимологија) и значење, односно значења.
- 2.1.2.** Новије позајмљенице и лексичке иновације на бази речи страног порекла обрађене су у нас у више посебних публикација (в. даље у поглављу *Извори грађе*, т. 1.3.). Нову грађу коју доносе ти речници, међутим, не обухвата у целини, поготово не с одговарајућом лексикографском обрадом, ниједан наш општи речник страних речи. А ни речници нових речи нису све побележили, па су остале необрађене у нас неке већ сасвим обичне позајмљенице (најчешће англо-америчког порекла), које се јављају у различитим подручјима употребе. У том погледу познати Вујаклијин *Лексикон страних речи и израза* (чак и са својим допуњеним издањима) увелико је застарео. Он нпр. не доноси, чак ни у најновијем издању (2002), у време кад и наша деца баратају компјутерима и служе се интернетом и мобилним телефонима, уобичајене термине из тих области, као што су *ајшчменџи*, *ајдејџи*, *ајдејџоваџи*, *ајликација*, *блог*, *веб*, *вебсајџи*, *мејл*, *џасворд*, *фајл*, *комџакџи-диск (CD)*, *модем*, *ROM*, *дисџлеј*, *роминг*, *DVD* (*ди-ви-ди*) и сл., или из других области: *аеробик*, *билборд*, *бинго*, *бизнисмен*, *џајкун*, *бренд*, *омаж*, *џојлес*, па чак ни *криминал*, или широко распрострањене англицизме *ин* (у значењу: „који је популаран, актуелан, који је у моди“) и, супротно томе, *ауџи* (изворно *out* — „који више није популаран, актуелан, у моди“). А управо су те речи код нас данас — „ин“. Ни нешто савременији и обимнији Клаићев *Рјечник страних ријечи* не разликује се у томе много од Вујаклије. Други речници издати у последње време, као што су нпр. Мићуновићев *Речник страних речи* (2005) и Јовановићев *Veliki leksikon stranih reči i izraza* (2006), иако доносе доста новијих позајмљеница, начином су обраде недостатни, имају велики број грешака (овај последњи нпр. узима и реч *џитоклјунас* као страну!?), а не задовољавају ни научне лексикографске критеријуме, као, уосталом, ни сам Вујаклија.
- 2.2.** Све то показује да је било неопходно да се изради и изда обиман, савремен и функционалан речник страних речи у српском језику, који би одго-

варао актуелним потребама наше културе и у том смислу у потпуности заменио већ поменути Вујаклијин *Лексикон страних речи и израза*, а уз то богатством и актуелношћу садржаја омогућио и израду мањих савремених речника страних речи с посебним наменама. Урађен по принципима научне лексикографске обраде, он уједно може бити и подстицај за даља проучавања страних лексичких наноса у српском језику и извор грађе за израду савременог речника нашег књижевног (и стандардног) језика, што је данас један од важнијих задатака лингвистичке србистике. Зато је издавање новог речника страних речи била насушна потреба не само наше културе него и наше науке о језику.

3. Назив речника

- 3.1. Најчешћи и најједноставнији назив речника ове врсте јесте *Речник страних речи*, како је гласио и радни наслов нашег пројекта. Уместо тога, код неких се аутора сусреће у наслову *Лексикон*, нпр. код Вујаклије. Уколико такав речник, односно лексикон, обухвата и стране изразе, или и изразе и скраћенице, онда се обично и то додаје. Постоји нпр. Алексићев *Реџник страних рећи и израза* (1978), Вујаклијин *Лексикон страних речи и израза* (1954, и друга издања), Клаићев *Рјеџник страних riječi, izraza i kratice* (1951) итд. Уз краћи или потпунији наслов оваквих дела неки аутори додају још и посебан атрибут. Тако је нпр. наслов једног издања код Клаића гласио: *Veliki rječnik stranih riječi, izraza i kratice* (1968), а у новије време појавио се Мићуновићев *Savremeni rečnik stranih reči* (1988). Новија издања Клаићевог речника, као и најновије издање речника страних речи тројице загребачких аутора, имају поднаслове. Код Клаића то је: *Rječnik stranih riječi. Tuđice i posuđenice* (1978), а код тројице аутора: Šime Anić — Nikola Klaić — Želimir Domović, *Rječnik stranih riječi. Tuđice, posuđenice, izrazi, kratice i fraze* (2001).
- 3.2. С обзиром на оволико шаренило наслова досадашњих издања речника страних речи на српском и/или хрватском говорном подручју, а самим тим и различите могућности избора, поставило се питање како насловити наш речник.
- 3.2.1 Прво се требало одлучити између назива *Речник* и *Лексикон*. Та одлука није зависила само од опредељења за нашу или страну реч него и од самог садржаја. *Лексикон*, наиме, значи исто што и *Речник*, али може да значи и нешто више — књигу „у којој су алфаветским редом изложени и протумачени разни појмови“ (РМС). Будући да наш речник има првенствено лексикографску, а не енциклопедијску намену, одлучили смо се за назив *Речник*.

- 3.2.2.** Наслов речника, као и свакога другог дела, треба ускладити са садржајем. Кад би обухватао само речи страног порекла (а не и изразе и скраћенице), онда не би било потребе за ширим насловом, у коме би се то истакло. У нашем речнику обрађују све три те категорије, а уз то још и изворне стране изреке и скраћенице. Ипак, први, најобимнији део, штампан ћирилицом, садржи углавном адаптиране стране речи и изразе, и то у великом броју, па смо се стога определили за наслов *Велики речник страних речи и израза*. Тај наслов захтева још неке додатне напомене.
- 3.2.3.** Будући да се наш речник, и поред изостављања неодговарајућих одредница, какве налазимо у Клаића (в. даље у т. 3.), по броју уврштених речи и ширини обраде, убраја међу обимније речнике те врсте (попут Клаићевог, Анић-Голдштајновог, па и Вујаклијиног), назвали смо га *Велики речник страних речи и израза*. Али то није и једини разлог таквог избора. Поред већег обима, он треба и самим насловом да се разликује од планираних мањих његових издања различитих садржаја и намена. Ознака „савремени“, како је код Мићуновића (у издању 1988), не би одговарала садржају, јер се у нас обрађују не само најновије позајмљенице него и речи које су се раније употребљавале у књижевности и уопште у стандарднојезичкој пракси ранијих времена (Сима Милутиновић Сарајлија, Његош, Игњатовић, Змај, Кочић, Шантић итд.).
- 3.2.4.** У поднаслову Клаићева *Рјечника* (1978) стоји, како је већ речено, ознака: *Tuđice i posuđenice*. Тако стоји, поред осталих ознака, и у поднаслову речника тројице загребачких аутора (2001) — в. горе (у т. 3.1). Мада и наши и страни лексикографи обично разврставају речи преузете из других језика у две групе: 1. туђице, односно стране, неодомаћене речи (нем. *Fremdwörter*, енгл. *foreign words*) и 2. позајмљенице или посуђењенице, тј. одомаћене речи страног порекла (нем. *Lehnwörter*, енгл. *borrowed words* или *loanwords*), такву ознаку нисмо ставили у поднаслов, јер је веома тешко тачно утврдити границу између једних и других, а и степен одомаћености може бити различит. Уз све то, та подела није битна за садржај речника нити за начин његове обраде, бар не с обзиром на дању концепцију.
- 3.2.5.** Ниједан од наших општих речника страних речи нема ознаку језика на који се односи: *српскохрватски*, *хрватскосрпски*, *српски*, *хрватски* и сл., јер се то само по себи подразумева (исказује се у језику самог наслова). Нема, дакле, потребе да се наслов оптерећује још и тим податком, па смо се и ми тога држали. А да је то речник који обрађује стране речи у српском језику, може се лако закључити, и без посебног истицања: прво, по томе што су у алфаветар уврштаване првенствено речи из српских изво-

ра; друго, што су одреднице даване у облику који је у складу са српском стандарднојезичком нормом, док су облици који одговарају другим новоштокавским стандардима упућивани на српске (уз ретке ознаке одакле потичу); треће, што нормативне напомене о прихватљивости или неприхватљивости појединих туђица полазе од српске филолошке традиције, без екстремног пуризма. Све то јасно показује да је овај приручник намењен пре свега корисницима на српском говорном простору, иако то не значи да се њиме не могу служити и други, као што се ми служимо нпр. Анић-Голдштајновим речником, који је намењен хрватским корисницима и стога обрађен у духу савремене хрватске стандарднојезичке норме.

4. Садржај

- 4.1.** Кад се упореди садржај досад изашлих речника страних речи у нашем језику, посебно Вујаклијиног и Клаићевог, може се констатовати да се они, и по обиму, и по односу према лексичким наносима из појединих страних језика, и по избору лексема за обраду, међусобно знатно разликују, што значи да њихови аутори нису имали јединствених критеријума у избору грађе. (Слично је и са ауторима речника страних речи код других народа у свету.) Тако, на пример, Вујаклија има у нас ретко употребљавани англицизам *бегинг* (енгл. *bagging*) — платно за паковање. У Клаића, међутим, одреднице *bagging* нема. Клаић има бројније оријентализме, као што су *bedem*, *čelenka*, *hazreti*, *jorgan*, *pamuk*, *pervaz*, *sijaset* и многи други којих код Вујаклије нема. Насупрот томе, Вујаклија има богатији избор позајмљеница из класичних језика (грчког и латинског), док је из савремених европских језика, нарочито француског, енглеског и италијанског, неретко преузимао и речи за које нема потврда да су се икада употребљавале у српском.
- 4.2.** Због свега тога, већ на самом почетку, тј. у приступу изради новог речника страних речи за општу употребу, јавио се, као крупан проблем, однос према обухватању речи страног порекла из различитих језика, примљених и употребљаваних у различито време, због чега су неке архаизоване и искључене из опште употребе, док су друге живе и употребљавају се у савременом језику, а уз то су и једне и друге у различитој мери одомаћене. С обзиром на велики број таквих речи (према неким проценама, оне чине око једне четвртине укупног лексика српског језика), јавља се и проблем утврђивања критеријума нужног одбира (селекције) материјала, јер је непотребно и несврсисходно у речник овога типа, који није енциклопедијски, уносити баш сваку реч страног порекла која је некад постојала или која сада постоји у различитим сферама језичке употребе. Зато су у пројектном елаборату дати општи оквири и основни елементи за

утврђивање критеријума по којима ће се формирати садржај новог речника, а у току рада на пројекту ти критеријуми су се искристализовали и докраја формирали.

4.3. Круцијално је питање шта уопште треба, а шта не треба да уђе у један речник страних речи за општу употребу.

4.3.1. Да бисмо дошли до правог одговора на то питање, пошли смо обрнутим редом и утврдили, пре свега, шта у такав речник не треба да уђе, тј. шта не би било у складу с његовим карактером и наменом, а може се наћи у неким досад издатим речницима страних речи, као што је нпр. Клаићев. Као полазиште у том смислу узели смо управо једно од његових обимнијих издања: Bratoljub Klaić, *Rječnik stranih riječi. Tuđice i posuđenice*, Priredio Željko Klaić, Nakladni zavod МН, Zagreb 1978, касније понављано углавном без битнијих измена.

Саглашавајући се у потпуности са Стјепаном Бабићем, који у своме осврту у загребачком часопису *Jezik*, годиште XXVI (1978/1979), бр. 1, стр. 23–29, истиче да се наслов Клаићеве књиге „ne slaže sa sadržajem“, како „nema čvršćih rječničkih kriterija“, те да то „zapravo i nije samo rječnik stranih riječi, već i rječnik stranih jezika, leksikon izreka, sentencija i poslovice na stranim jezicima, on je često leksikon i enciklopedija“, уз то налазећи и сами још доста непотребних детаља у Клаићевом речнику, утврдили смо да наш нови речник страних речи не треба да садржи следеће:

4.3.1.1. Лична имена (антропониме) страног порекла с објашњењима њиховог изворног значења, јер то не припада речнику страних речи опште намене. Та се грађа уноси обично у специјалне речнике страних речи преузетих из одређених језика, као што је нпр. Шкаљићев речник оријентализама, а у сваком случају доносе је антропонимикони, каквих има и у нас (Грковићкин, Босанчев, Шимундићев, Смаиловићев и др.). Тога критеријума држали су се углавном састављачи наших речника страних речи (Вујаклија, Алексић, Анић-Клаић-Домовић, па и Мићуновић, мада не доследно). Клаић, међутим, доноси готово комплетан наш антропонимикон страног порекла, почев од библијских имена *Adam, Eva, Kain, Mojsije, Isus/Jesus, Petar, Pavle, Matej* итд., преко имена из европских и других језика, као што су *Adalbert, Adela, Adolf, Dolores* и сл., до мноштва имена оријенталног порекла: *Abid, Adil, Adila, Agan, Aganlija, Ahmed, Aiša* итд., итд. Наш речник не обухвата такву грађу, осим оних имена која припадају политеистичким и монотеистичким религијама и која често имају опште значење, а важна су и за општу културу.

4.3.1.2. Клаић, а за њим, делимично, и неки други речници страних речи, доноси велики број енциклопедијских података о различитим појавама, као што су: а) значајне историјске личности (*Atila, Atik Tit Pomponije, Ciceron, Cezar, Napoleon, Neron, Luter, Luter King...*), б) друге значајније личности из света уметности и сл. (*Lili/Lully, Jean Baptiste/Žan Batist, Verdi...*), в) географски појмови (*Afrika, Azija, Australija, Evropa, Amerika, Ada Kale, Austrija, Austro-Ugarska, Malgaška Republika, Golan, Kreta, Nevada, Nevada...*), г) историјски догађаји (*Martovske Ide, Bartolomejska noć, Kristalna noć, Pariska komuna, Oktobarska revolucija...*), д) поједине књижевне групе (*Serapionova braća*), е) значајнија књижевна и програматска дела (*Ramajana, Mahabharata, Manifest Komunističke partije*) и тако редом. Све то, међутим, припада општим енциклопедијама и лексиконима, па не може бити уврштено у речник страних речи опште намене.

4.3.1.3. Само се по себи разуме да се у речник с т р а н и х речи, израза и скраћеница не могу уносити одреднице које немају никакве везе са страним пореклом, као што су нпр. у Клаића аутомобилске регистарске ознаке, великим делом (бар у Босни и Херцеговини) већ искључене из употребе: *BG* (Београд), *BI* (Бихаћ), *BL* (Бања Лука), *SA* (Сарајево), *ŠA* (Шабац), *SK* (Скопје), *ZG* (Загреб), *LJ* (Љубљана), или у Јовановића већ поменути *žutokljunac*, а ту су још и *belika* (млади део стабла и грана дрвета испод коре), *Zeleni* (назив политичког покрета), *žarulja* (сијалица) итд.

4.3.2. Након прегледа садржаја који, сасвим сигурно, не припадају општем речнику страних речи (израза и скраћеница), треба рећи шта у такав речник *треба* да уђе и шта корисник може очекивати да нађе у нашем речнику. Генерално, он садржи лексичке позајмљенице у савременом српском стандардном језику, у свим његовим функционалним стиловима, па и свакодневном говору, као и прихваћене стране скраћенице и изразе, укључујући ту и термилошке јединице из различитих области науке, технике и уметности које улазе у општи лексик. Нису укључене једино оне речи страног порекла које су се потпуно уклопиле у наш лексички фонд, а значење им је јасно сваком изворном говорнику српског језика, па се више и не осећају као стране (нпр. *ливада, колиба, кревети* и сл., којима ни у *Речнику Мајнице српске* није означено страно порекло). Такве речи укључиће се касније у *Енциклопедијски речник страних речи и израза*, ако се на њему буде радило.

4.3.2.1. То значи да ће заинтересовани корисник овде моћи да нађе:

- 1) речи страног порекла које се употребљавају у свим стиловима савременог стандардног језика: књижевноуметничком, публицистичком, научном, административном и разговорном;

- 2) речи страног порекла заступљене у ранијој литератури, народним песмама и другим видовима народног стваралаштва, што се све још проучава у школама и издаје за ширу читалачку публику;
  - 3) термине страног порекла из различитих области наука и уметности који се употребљавају у обичном говору и популарнонаучној литератури и који чине сржни део појединих терминосистема, али не и оне који припадају ускостручном и научном терминосистему у целини;
  - 4) стране речи, имена и термине из области митологије и религије;
  - 5) епонимизме, као што су *базедов* (Базедовљева болест), *волѿ*, *ом*, *ваѿ*, *калашњиков*, *маузер*, *квислинг*, *цейелин* и сл.;
  - 6) најновије позајмљенице из страних језика, посебно из енглеског;
  - 7) одомаћене изразе страног порекла;
  - 8) скраћенице страних назива и општих појмова;
  - 9) интернационалне хемијске, физичке и друге симболе;
  - 10) међународне мерне јединице и њихове латиничке скраћенице, као и друге мерне јединице које су још у употреби;
  - 11) стране изворне изразе термилошког карактера, као што су термини *casus belli* лат. узрок рата; повод за рат, *ius primae noctis* лат. ист. право прве ноћи и сл., као и други изворни термини из области политике, економије, музике, кулинарства итд., који нису ушли у најширу употребу, па стога нису докраја адаптирани и не могу се, осим ретких изузетака, писати ћирилицом.
  - 12) изворне латинске или на латински преведене старогрчке изреке, пословице и сентенце, као и оригиналне цитате из живих европских језика: познатије стихове или мудре изреке из књижевних дела или афоризме познатих филозофа, књижевника и других великих људи (Дантеа, Шекспира, Русоа, и др.), с ознаком изговора и преводом.
- 4.3.2.2.** Према строжим критеријумима, грађа наведена у претходној тачки под 11) и 12) не би, заправо, требало да уђе у општи речник страних речи, али смо се ипак одлучили да је унесемо у овај речник, и то из два разлога: прво, што такве изразе и изреке доносе и други већи приручници те врсте (у нас нпр. Клаићев и Анић-Голдштајнов) и, друго, што се они ипак употребљавају у одређеним ситуацијама у усменој и писменој комуникацији, често сасвим погрешно, па је кориснике потребно упутити на правилан изговор и начин писања. Та је грађа, заједно с оном под 8) и 9), уврштена у латинични део књиге, а неки уобичајенији изрази, као што су нпр. *алтер его* или *статус кво* и сл., могу се наћи и у ћириличком делу, с основним значењем и упутом на изворни латинички лик (*alter ego, status quo*), где се налазе ширира објашњења и комплетна обрада.

4.4. Иако се на одређеним местима (по азбучном или абecedном реду) налазе и у другом, главном делу књиге, на крају првога дела дати су, ради комплетнијег увида, страни афикси и афиксоиди за творбу речи, а на крају, у трећем делу, и неколико посебних прилога: *Међународни систем мера, Преглед осталих мерних јединица (англоамеричких, руских и ћирских)* и *Периодични систем елемената* (са страним и нашим називима и симболима). На тај начин сва три дела књиге чине међусобно повезану и функционалну целину, која кориснику нуди потребне информације у облику који му највише одговара.

5. Начин обраде

5.1. У раду на реализацији пројекта који нам је поверен, а чији је резултат овај речник, држали смо се два основна критеријума, једног практичне, а другог научне нарави. То су:

1. задовољавање потреба у погледу едукације, комуникације, културе говора и опште културе могућих корисника и
2. задовољавање научних, лингвистичких (лексиколошких и лексикографских) потреба праћења и проучавања страних лексичких наноса у нашем језику и прибављања грађе за израду или допуну лексикографских дела различитог садржаја и намене.

Ти критеријуми диктирали су садржај и начин обраде грађе, па смо стога тежили да обухватимо речи, изразе, фразе и скраћенице који се чешиће јављају у говорној пракси, у свим стилевима стандардног језика, али и у неким социолектима (жаргону и сл.), за које смо претпостављали да им већина просечно образованих људи неће знати значења, а уз то да дамо што више неопходних података о њиховим граматичким својствима, статусу у стандардном језику, акцентуацији, пореклу (етимологији), значењима и подручјима употребе. Стога је било нужно обавити следеће операције:

- 1) утврђивање алфабетара и унос одредница: речи, изрза, фраза и скраћеница, по азбучном реду (у првом, ћириличком делу) и абecedном (у другом, латиничком);
- 2) акцендовање одредница (означавање стандардних нагласака и постаццентацнских дужина вокала, а у неким случајевима и уобичајене акцентуације у свакодневном говору наших људи, која одступа од стандардне);
- 3) обележавање граматичких својстава (врста речи, категорија рода и броја именских речи, карактеристични облици у промени именских речи и глагола);
- 4) објашњење етимологије — ближе (ознака језика даваоца, тј. језика из кога је та реч непосредно преузета) и даље (изворно порекло, где се могло утврдити);

- 5) дефинисање значења, с назнаком сфера употребе и најнужнијим подацима о везама с другим речима и изразима;
- 6) означавање статуса (правилности или неправилности, па и оправданости употребе) појединих страних речи и израза у савременом стандардном језику (нормативистичке напомене);
- 7) објашњавање устаљених синтагми термилошког карактера и фразема у чији састав улазе речи уз које стоје.

5.2. С обзиром на тешкоће и недоумице на које смо наилазили у реализацији појединих поступака и коначна решења у овом речнику, уз приказ општег садржаја лексикографских јединица (в. т. 5.1.), потребно је дати још неколико напомена у вези с начином обраде.

5.2.1. Први проблем с којим смо се срели при успостави алфаветара била је дилема: да ли дати и обрадити сваку реч посебно или их везати и обрађивати по гнездима у саставу једног лексикографског чланка. Супротно Клаићу, који лексеме углавном обрађује по „гнездима“ (упор. нпр. *esenc*, под којом се одредницом налазе речи *esencija*, *esencijalan*, *esencijalizam*, *esencijalist(a)*, *esencijalistički*), одлучили смо се за принцип да се све изведенице у оквиру једне породице речи дају као посебне одреднице, а да се етимологија назначује само код једне од њих (по правилу код основне лексеме).

Аутор већ цитираног осврта на Клаићев *Rječnik stranih riječi* свакако је у праву кад каже да његов (Клаићев) начин обраде „није svrhovit jer se njime mnogo gubi, a malo ili ništa se ne dobiva. То је увидио i sam autor pa je dobrim dijelom napustio sustav gnijezda...“. У праву је и кад констатује да „svrstavanje po gnijezdima nije dobro s još jednoga razloga. Тако mnoge riječi немају svoga značenja pa se i ne zna što zapravo znače jer nije dovoljno što se nalaze uz osnovnu riječ“.

Клаићев начин обраде по „гнездима“ јесте рационалнији, али то иде на штрб информативности, што не одговара ни нашем критеријуму практичности, тј. тежњи да се олакша коришћење приручника, па такав начин обраде нисмо могли прихватити, а нису га прихватили ни остали наши речници страних речи. Изузетно, уз именичке одреднице давали смо односне придеве који немају посебних значења и који не улазе у састав устаљених израза термилошког карактера или фразема, па се за њих нико неће посебно ни интересовати.

5.2.2. Акцентуација уопште, а посебно акцентуација страних речи у српском стандардном језику, најпроблематичније је и најнеобрађеније подручје наше нормативистике. Због тога је ту у изради овог речника било и највише тешкоћа, посебно с обзиром на несагласности нормативаца у вези с

применом стандардних (новоштокавских) нагласака и постакцентатских дужина у изговору речи страног порекла, али и различито акцентовање многих одредница у нашим речницима страних речи.

- 5.2.2.1.** Иако аутори неких речника (као нпр. Анић и Голдштајн) уз стандардне дају и изворне (непренесене) акценте, уобичајене у говорној пракси, ми смо се одлучили за стандардну акцентуацију. Ово пре свега зато што та материја још није довољно истражена, а нема ни сагласности лингвиста о случајевима кад се може, и мора, одступати од новоштокавске акцентуације у изговору страних, па и неких наших речи. Осим тога, с обзиром на разноликости у говорној пракси, веома је тешко одредити границе таквих одступања. Напокон, ту је и још један разлог што смо се определили да дајемо само стандардне акценте и дужине. Корисници би, наиме, додатне информације о уобичајеним непренесеним акцентима могли схватити као наше опредељење и нормативни став, а ми такав став, без чвршћег упоришта у резултатима озбиљнијих истраживања, никако не бисмо могли заузимати.
- 5.2.2.2.** Ипак смо, у неким случајевима, где стандардни акценти у речима страног порекла звуче натегнуто и неприродно, јер их баш нико тако не изговара, стављали смо уобичајену акцентуацију. То смо чинили и када стране речи (нпр. музички термини, преузети из италијанског), због ограниченог подручја употребе, нису у довољној мери, или уопште нису, адаптиране, па, поред осталог, задржавају и изворни акценат.
- 5.2.3.** Граматичке ознаке, као што је то уобичајено у сличним лексикографским делима, давали смо на два начина: 1) етикетама (скраћеницама) које упућују на врсту непроменљивих речи или на именске речи које немају промене, које су индеклинабилне (прил., узв., прид. индекл. и сл.), или пак на одговарајући облик у промени (дат., лок., ген. мн., 3. л. мн. и сл.) и 2) самим обликом у промени: код именица генитивом једнине, уз ознаку рода (м, ж или с), код придева наставцима за мушки, женски и средњи род једнине, а код глагола наставком за прво лице једнине презента. Навођени су и други карактеристични облици који у пракси изазивају недоумице (дуга и кратка множина именица мушког рода с основом на сугласник, генитив множине, нарочито код именица женског рода 3. врсте, где се могу јављати различити наставци: *-ā*, *-ī*, именица мушког рода прве врсте, где се јавља непостојано *a*, итд.).
- 5.2.4.** Етимологије, у угластим заградама, давали смо само ради упућивања на порекло појединих страних речи, као информацију из кога су језика преузете, и то навођењем изворног лика у латиничној транскрипцији, без обзира на писмо којим се тај језик служи (грчки алфавет, хебрејско писмо,

арапско писмо и сл.). Даљу етимологију, где год је то било могуће, давали смо уз скраћеницу назива језика из кога је преузета у језик давалац, а ређе смо скраћеницом само означавали језик из кога је преузета. Треба, наиме, имати у виду да у речницима страних речи нема места детаљнијем бављењу етимологијама, јер за то постоје посебни етимолошки речници, какав је познати *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* Петра Скока, или онај који се, под руководством члана САНУ проф. др Александра Ломе, управо израђује у Српској академији наука и уметности.

5.2.5. Дефиниције значења, које су са становишта корисника и најважније, давали смо како је то уобичајено у општим речницима страних речи.

5.2.5.1. Уз одреднице су наведена кратка објашњења значења, прво општа (описно и помоћу синонима), па потом терминолошка (с одговарајућим етикетама). Опширније енциклопедијске податке, какви се често сусрећу код Клаића, па и у неким другим речницима страних речи, нисмо давали, јер би то утицало на знатно повећање обима речника, а уз то би наш речник стекао и карактер енциклопедијског лексикона, што не би одговарало садржају и намени лексикографског дела ове врсте.

5.2.5.2. У општим речницима књижевног или књижевног и народног језика, какви су *Речник Мајице српске* и *Речник Српске академије наука и уметности*, значења речи илуструју се, и потврђују, примерима из прегледаних извора у оквиру одређеног корпуса текстова за ексцерпцију (обично целим реченицама или деловима реченица, већ зависно од тога шта се узима као довољан контекст). У речницима страних речи опште намене таква пракса није уобичајена, јер би у том случају ти речници били преобимни и непрактични, а и припрема и обрада тако конципираног речника страних речи захтевала би много више времена и стручних снага, а учинак не би био од неког практичног значаја, јер корисник у речнику овог типа очекује кратку и тачну информацију шта која страна реч значи у нашем језику. То се, међутим, не односи на специјалне речнике страних речи, какав је Шкаљићев речник оријентализама *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, *Rečnik novijih anglicizama* В. Васић, Т. Прћића и Г. Нејгебауер, или пак Клајнов *Речник нових речи*, који уз остале обрађује и стране речи, где су такве илустрације потребне и добродошле.

5.2.6. Уз неке одреднице давали смо нормативистичке напомене, којима смо (скраћеницом непр.) настојали да кориснике упозоримо на граматичко-правописну неправилност појединих облика, упућујући их на правилне, нпр. *контравèрзан* непр. в. *контрòвèрзан*, или пак да укажемо на непотребно посезање за страним речима и њихову неумерену употребу, кад уместо њих имамо своје сасвим добре одомаћене замене, нпр. *десџинá-*

ција, -ē ж [лат. *destinatio* /дестина̀цио/] одређивање, циљ, одредиште; крајњи циљ путовања и сл. (што су добре замене па их треба чешће употребљавати уместо страног *дестинација*). Тим напоменама наш речник остварује и посебну улогу у борби за развијање и ширење једног вида културе говора.

- 5.2.7.** Уз одреднице које улазе у састав синтагми термилошког карактера или фразема навођене су и објашњене и те лексичке јединице, и то у оквиру истог лексикографског чланка.

УПУТСТВА ЗА КОРИШЋЕЊЕ

- 0.** Да би се предупредила непотребна лутања и недоумице у проналажењу стране речи о чијем се изговору, значењу, пореклу, употреби или везама с другим речима и изразима корисник жели да обавести, потребно је пре свега пажљиво прочитати *Предговор* и *Увод*, а потом се упознати и са *Изворима грађе*, *Скраћеницама* и *Знаковима*. Уз то треба следити ове практичне напомене и упутства за коришћење.
- 1.** Будући да су у наш приручник уврштене, и то у широком избору, прилагођене стране речи, које су се у целини, или главним делом, уклопиле у акценатски и граматички систем српског језика, па се као и све наше речи домаћег порекла пишу српским ћириличким или латиничким писмом, али и речи, изрази, изреке и скраћенице које су задржале својства пренесена из језика даваоца, укључујући и изворну графију и ортографију, тумачење ове или оне речи или израза, скраћенице и сл., већ према томе којој скупини припада, треба потражити у одговарајућем делу књиге: првом, ћириличком (где се налазе прилагођене речи), или другом, латиничном (где се дају изворни, неадаптирани изрази, изреке и скраћенице, по правилу у латиничкој графији).
- 2.** Мада највећи број корисника не познаје (или не познаје у довољној мери) акценатске знакове и природу наше стандардне акцентуације, све одреднице су акцентоване.
- 2.1.** Из већ изнесених разлога (в. горе, у Уводним напоменама, у т. 5.2.2.1.) дата је стандардна новоштокавска акцентуација: *асисџенџи*, *дејџерџенџи*, *команданџи* (а не *асисџенџи*, *дејџерџенџи*, *команданџи*). Нестандардна акцентуација, преузета из језика даваоца, означена је у случајевима кад су преузети акценти толико проширени у говорној пракси да се стандардни ретко сусрећу или се готово никако не чују. Према томе су нестандартни акценти и означени на два начина:

2.1.1. у загради, с етикетом уоб., као у примерима:

бикѝни, -ија (уоб. бикѝни, бикѝнија) м [према острву Бикини у Тихом океану] женски купаћи костим од два дела.

лакѝрѝвка, -ѝ ж, ген. мн. лакѝрѝвкѝ (уоб. и лакирѝвка) [рус. лакировка, в. лак] нарочито улепшавање ради постизања само спољашњег сјаја, спољашње лепоте, лажно улепшавање, лажан сјај (уп. Потемкинова села).

2.1.2. само са нестандартним акцентом, као у примерима:

анданте [ит. *andante*] муз. 1. прил. умерено, не пребрзо. 2. м лагани став или део композиције.

анданѝно [ит. *andantino*, дем. од *andante*] муз. 1. прил. умерено, нешто брже од андантеа. 2. м став или део композиције у умерено спором темпу.

2.2. Уз акценат основног облика, који се налази у одредници, у свим случајевима кад се акцентуација у промени речи мења, дати су и ти облици, или бар они фреквентнији, нпр.:

бакалѝр, -ѝра м, мн. бакалѝри, ген. мн. бакалѝрѝ [итал. *baccalà* од шп. *bacalao*, од хол. *kabeljauw*] зоол. врста рибе која живи у северним морима, *Gadus morrhua*, једе се осушена.

абјудициѝрати, абјудициѝрѝм, 3. л. мн. абјудициѝрајѝ, прил. сад. абјудициѝрајѝћи [лат. *abiudicare*] прав. судски оспорити, ускратити.

2.3. Акценатске дублете (подједнако правилне у стандардном језику) дате су напореда, као у примеру:

авѝнија, -ѝ и **авѝнија**, -ѝ ж [фр. *avenue*] широка улица оивичена дрвећем.

абдѝмен, -а и **абдѝмен**, -а м [лат. *abdomen, abdominis*] 1. анат. трбух, трбушна шупљина. 2. зоол. задак, задњи део тела (код инсеката).

2.4. Ради редуковања акценатског дублетизма, у латинским називима болести на *-иѝиѝс*, у којима се у стандардном језику јављају двојаки нагласци (*арѝриѝиѝс* и *арѝриѝиѝс*, *гасѝриѝиѝс* и *гасѝриѝиѝс*, *уреѝриѝиѝс* и *уреѝриѝиѝс*, *ѝисѝиѝиѝс* и *ѝисѝиѝиѝс* и сл.), или у сложеницама са *-меѝар*, где Речник Матице српске има и облике без поста акценатске дужине и оне с дужином (нпр. *ба̀ромѝтар* и *ба̀ромѝтар*) означен је, у првом случају само један акценат, онај краћи, и по томе раширенији (*арѝриѝиѝс*, *гасѝриѝиѝс*, *уреѝриѝиѝс*, *ѝисѝиѝиѝс*), а у другом уобичајени нагласак првога дела сложенице, без дужине у другом (*ба̀ромѝтар*). То, међутим, не значи да се те речи не могу изговарати и друкчије, ако их неко тако изговара (*арѝриѝиѝс*, *гасѝриѝиѝс*, *уреѝриѝиѝс*, *ѝисѝиѝиѝс*; *ба̀ромѝтар* и сл.).

3. Уз одреднице у основним облицима (именске речи у ном. једнине, а глаголи у првом лицу једнине презента) дати су и карактеристични облици у промени, где год је то било потребно како би се указало на морфолошке карактеристике обрађене речи.

3.1. Код свих именица дат је у једнини генитивни наставак и ознака рода (м, ж или с), а код оних које имају само множину (*pluralia tantum*), или је одред-

ница дата у множини, и ознака броја (мн.). Уз то су, у случајевима где се у говорној пракси јављају колебања, давани пуни стандардни облици, најчешће номинатива и генитива множине, али и датива и локатива једине, као у примерима:

ча̀гаљ, -гља м, мн. ча̀гљеви [тур. çakal од перс. šegāl] покр. в. ша̀ка̀л.

па̀тент, -а м, мн. па̀тенти, ген. мн. па̀тенџта̄...

жу̀рка, -џ ж, дат. жу̀рци, ген. мн. жу̀ркӣ фам. в. жу̀р.

- 3.2. Фонетско-морфолошке дублете (нпр. именице с разликама у гласовној структури, или именице истог или различитог рода изведене од истога корена или основе а с истим значењем и сл.) повезане су су знаком =, као у примерима:

га̀ба̀рдџн, -џна = **га̀ба̀рдџн**, -џна м [енгл. gabardine, gaberdine] висококвалитетна ткањина за одела, обично једнобојна, с косим пругама. ♦ **га̀ба̀рдџнскӣ**, **га̀ба̀рдџнскӣ**.

га̀ло̀ше, -о̀ша̄ = **га̀ло̀шне**, гал̀о̀шнӣ ж мн. [фр. galoche] плитка гумена обућа за снег, плато, воду и сл. која се носи преко ципела, каљаче.

јониза̀ција, -џ = **иониза̀ција**, -џ ж [в. јон] физ. хем. стварање јона и електрона из неутралних честица (атома или молекула).

ба̀га̀ж, -а̀жа м = **ба̀га̀жа**, -џ ж [фр. bagage] 1. неопходне ствари спаковане у кофере и торбе које се носе приликом путовања, пртљаг. 2. пеј. олош, фукара. 3. фиг. пеј. литеарне, научне и друге вредности које се одржавају по навици, често непотребне.

- 3.3. Уколико је други облик по азбучном реду удаљен од првога, корисник се посебном одредницом упућује да тамо потражи значења и друго што га занима у вези с том речи, нпр.:

иониза̀ција = **јониза̀ција** (в.)

- 3.4. Скраћеница в. (види) значи упућу на правилнији или бољи облик, нпр.:

ба̀за̀рдџн в. **ба̀за̀рџџн**.

ба̀за̀рдџн-ба̀ша в. **ба̀за̀рџџн-ба̀ша**.

ба̀за̀рџџн в. **ба̀за̀рџџн**.

- 3.5. Ако је такав облик у супротности са стандарднојезичком нормом, па је као такав потпуно неприхватљив, уз њега је стављена етикета непр. (неправилно), што је поновљено и уз одредницу где се налази правилан облик (као у случају **џимрија** — **џимрија** или **пејсџ** — **пејџ** и сл.), или само уз правилан облик, ако неправилни облици по азбучном реду следе одмах иза њега (као у првом следећем примеру).

биџикл, -а м, мн. биџикли, ген. мн. биџикла̄ и биџикла̄ [фр. bicycle, bicyclette, в. би-, каснолат. suclus од грч. kýklos krug] врста возила на два точка које се покреће окретањем, потискивањем педала; непр. **биџикла**, **биџикло**.

џимрија непр. в. џимрија.

џимрија, -џ м, мн. џимрије, ген. мн. џимрија̄; непр. џимрија [тур. simgi од перс. ġimġ шкртица, пропалица, простак] тврдица, шкртица. ♦ **џимријскӣ**.

пејсџ непр. в. **пејџ**.

пејсџист(а) непр. в. **пејџист(а)**.

пејзајж, -ажа м, пејзајжи, ген. мн. пејзајжā; непр. **пејсајж** [фр. paysage предео] 1. предео, крај, крајолик. 2. лик. представљање једног краја, предела, крајолика на цртежу, слици. 3. фиг. опис неке ситуације, стања.

пејзајжист(а), -џ м, пејзајжисти; непр. **пејсајжист(а)** [фр. paysagiste, в. пејзаж] ликовни уметник који слика пејзаже;

- 3.6. Облици који се ређе употребљавају у српској стандарднојезичкој пракси додати су, у облик заградама, уз оне који превладавају у тој пракси, нпр.:

баријум, -а (и **бáриј**), -а м [нлат. barium од грч. barýs тежак] хем. хемијски елемент, метал из групе земноалкалних метала (хемијски симбол Ва, атомски број 56). ♦ **бáријумов** (и **бáријев**).

Вујаклија је такве речи бележио као јединствену одредницу: **бариј(ум)** и сл. То, међутим, није прихватљиво не само из наведеног разлога него и због различите акцентуације, тачније разлика у поста акценатским дужинама (*бáријум*, наиме, нема, а *бáриј* има дуго *и* у другом слогу).

- 3.7. Именице типа *авантјурисџи(а)*, *актјивисџи(а)*, *билансисџи(а)*, *комјунисџи(а)*, *сјџорџисџи(а)* и сл. у српском се стандардном језику претежно употребљавају у облику на -а: авантјуриста, актјивиста, билансиста, комјуниста, спџртиста, али и кад се у номинативу употребљавају у облику на сугласник, *авантјурисџи*, *актјивисџи*, *билансисџи*, *комјунисџи*, *сјџорџисџи*, генитивни им је наставак редовно -џ: *актјивисџи*, -џ м (с наставцима 3. деклинационе врсте и у осталим падежима једнине), а само изузетно -а: *актјивисџи*, -а м (с комплетном променом по 1. деклинационој врсти). Зато смо уз такве именице стављали генитивни наставак -џ, с ознаком м (мушки род) и обликом множине, који у оба случаја одговара искључиво првој деклинационој врсти мушкога рода, као у примеру:

акварџлист(а), -џ м, мн. акварџлисти [в. акварел] сликар који се служи воденим бојама.

- 3.8. Речи различитог значења и порекла које се једнако изговарају, тј. имају исти гласовни састав и нагласак (хомоними), означене су бројчаним експонентима и обрађене посебно:

бáр¹, -а м, лок. (у) бáру, мн. бáрови, ген. мн. бáрџвā [енгл. bar] 1. ноћни забавни локал са музиком или програмом. 2. гостионица, кафана у којој се пије за шанком стојећи; бифе. 3. део намештаја обично с полицама, у стаклу и огледалима у којем се држе флаше са пићем, кућни бифе. 4. шанк. ▲ **бáр-дáма** барска дама (в. барски).

бáр², -а м, мн. бáри [грч. báros тежина] физ. јединица за мерење атмосферског притиска.

Или:

галџн¹, -џна м, мн. галџни, ген. мн. галџнā [енгл. gallon] 1. енглеска и америчка јединица за течност (у Енглеској износи 4,546 литара, у Америци 3,785 литара).

галџн², -џна м, мн. галџни, ген. мн. галџнā [фр. galon] ширит, трака од злата, сребра или свиле која украшава униформу, одело, заставу и сл.

4. Мада већину корисника речника страних речи, кад је у питању етимологија, углавном занима само податак одакле је која реч преузета у наш језик, ипак се на одређеном месту [у угластим заградама] може наћи доста занимљивих података и од ширег интереса.
- 4.1. Уз готово све одреднице дат је изворни облик те речи у језику даваоцу, а уз већину њих и њено даље порекло, нпр.:
- убиквѝтѝт**, -ѝта м [лат. ubi^quitas, према лат. ubiq^{ue} свуда] постојање на сваком месту, свеприсутност.
- павијан**, -а м [нем. Pavian од хол. baviaan од фр. babouin будала] зоол. врста дивљег дугодлаког мајмуна (*Paria hamadryas*) из рода Pario, живи на висоравнима Арапског полуострва и у пределима североисточне Африке. 2. стражар поред чамца. ♦ **павијанскѝ**.
- 4.2. Уз неке карактеристичније изворне облике дато је и објашњење значења, као у овом примеру:
- пѝјсмејкер**, -а м [енгл. pacemaker, према расе ритам, make правити] 1. мед. апарат који се уграђује у тело болесника да би електронским импулсима стимулисао рад срчаног мишића. 2. сп. жарг. тркач који у првом делу трке (на средње или дуге стазе) диктира појачан темпо како би фаворити остварили врхунски резултат; зец.
- 4.3. Уз именице настале према властитим именима дата су и та имена (епоними), с покојим додатним податком, нпр.:
- бегонија**, -е ж [према имену француског ботаничара Мишела Бегона (*Bégon*)] бот. украсна собна биљка крупних цветова из фамилије Begoniaceae.
- лабанотација**, -е ж [енгл. labanotation, према имену свога творца Р. Лабана] назив за плесно писмо, начин бележења, записивања покрета тела при плесу који је разрадио Dance Notation Bureau.
5. Значења појединих речи означена су арапским бројевима, а она терминолошка и етикетама које упућују на њихово подручје употребе:
- багатѝла**, -ѝ ж [итал. bagatella] 1. безначајна ствар, ситница, маленкост. 2. сасвим ниска цена, јефтиноћа. 3. муз. кратка композиција лаког садржаја.
6. У латиничком делу књиге, где се налазе изворни изрази, изреке и међународне скраћенице, уз шире фразе, афоризме, сентенце и сл., у косим заградама доследно је дата ћириличка транскрипција, чак и у случајевима кад нема разлика у начину писања и читања, ово понајвише због означавања места акцента и целовитости транскрибованог текста, а варијанте појединих изрека или правних максима, које могу занимати неке кориснике, упућене су једне на друге скраћеницом. уп. (упореди), као у примеру:
- Tria sunt iuris praecepta: honeste vivere, alterum non laedere, suum cuique tribuere** [трија сунт јурис прецепта: хонѝсте вѝвере, алтерум нон лѝдере, суум куйкве трибуѝере] лат. Три су правна прописа: поштено живети, другога не вређати, свакоме дати што му припада (Цицерон); уп. **Iuris praecepta sunt haec...**

7. Служење овим речником олакшано је и тиме што су све речи уношене и објашњаване појединачно, а не по тзв. гнездима (в. у Уводу, т. 5.2.1). Једино су придеви изведени од речи дате у одредници, с изузетком оних који се односе и на друге речи или улазе у састав веза термилошког карактера или неког фразема, дати у оквиру истог лексикографског чланка с ознаком ♦:

абдика́ција, -ѐ ж [лат. abdicatio] одрицање од престола. ♦ **абдикациѝнѝ**.

̀аба, -ѐ ж [тур. aba, из ар.] 1. груба домаћа (сељачка) тканина од вуне или козје длаке (кострети). 2. мушки огртач (горњи део мушке одеће) од такве тканине. 3. пеј. (обично у мн.) изношено, ружно, подерано одело; дроњци. ♦ **̀абен**.

Према томе, сваку реч треба тражити тамо где јој је место по азбучном реду (у првом) или по абecedном (у другом делу књиге), а сложене термилоше изразе уз речи које чине њихов основни део.

ИЗВОРИ ГРАЂЕ

1. Полазећи од назначене намене и садржаја речника, при утврђивању одредница и њиховој обради, уз нужну селекцију, коришћени су, или су у току рада консултовани, следећи извори:

1.1. Речници савременог књижевног и народног језика:

- 1) *Речник српскохрватског књижевног језика Мајнице српске* (I–VI)
- 2) *Речник српскохрватског књижевног и народног језика САНУ* (I–XVII)

1.2. Речници страних речи:

- 1) Милан Вујаклија: *Лексикон страних речи и израза* (2002)
- 2) Bratoljub Klaić: *Rječnik stranih riječi. Tuđice i pozajmljenice* (2002)
- 3) Vladimir Anić — Ivo Goldstein: *Rječnik stranih riječi* (2002)
- 4) Abdulah Škaljić: *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku* (1965)
- 5) Dr Radomir Aleksić: *Rečnik stranih reči i izraza* (1978)

Уз то су, искључиво ради остваривања увида у обухваћеност новијих и најновијих позајмљеница, јер ниво и начин обраде у њима није за углед, прегледана и три новија приручника: Anić–Klaić–Domović: *Rječnik stranih riječi. Tuđice, posuđenice, izrazi, kratice i fraze* (2001), Љубо Мићуновић: *Речник страних речи* (2005) и Radomir Jovanović: *Veliki leksikon stranih reči i izraza* (2006).

1.3. Речници нових речи:

- 1) Jovan Ćirilov: *Rečnik novih reči* (1982)
- 2) Jovan Ćirilov: *Novi rečnik novih reči* (1991)

- 3) Иван Клајн: *Речник нових речи* (1992)
- 4) Ђорђе Оташевић: *Велики речник нових и незабележених речи* (1. св. 2004, 2. св. 2005)
- 5) Ђорђе Оташевић: *Речник нових и незабележених речи* (рукопис)
- 6) Vera Vasić — Tvrtko Prčić — Gordana Nejgebauer: *Du yu speak anglosrpski? REČNIK NOVIJIH ANGLICIZAMA* (2001)
- 7) Danko Šipka: *Dictionary of Serbian, Croatian and Bosnian New Words* (2002)

1.4. Студије и чланци о страним лексичким наносима

У току рада на речнику прегледане су студије о општој страниј (у овом случају оријенталној) лексици у нашем језику, као што су нпр. *Orientalizmi u književnom djelu – Lingvistička analiza* Ханке Вајзовић (1999), или књига Асима Пеце *Турцизми у Вуковим рјечницима* (1987), затим књиге у којима се расправља о терминосистемима појединих струка, каква је *Automehaničarska terminologija: Lingvoterminološke paradigme na primjeru automehaničarske terminologije (studija sa rječnikom)* Данка Шипке (2005) и сличне публикације, које, поред осталих, доносе и обиље речи страног порекла и разматрају њихову употребу у различитим стиловима стандардног језика или у народним говорима. Узети су у обзир и научни чланци о страним речима у нашем језику, као што је нпр. низ радова Богдана Ј. Дабића о позајмљеницама из словенских и несловенских језика и сл.

1.5. Популарни стручни лексикони и термилошки речници

Такође је, уз одређену селекцију, преузимана и обрађивана грађа из популарних стручних лексикона, какав је нпр. *Медицински лексикон* групе аутора (поред *Medicinske enciklopedije*), *Seksološki leksikon* др Маријана Кошичека, *Rječnik religijskih pojmova* др Иве Цвитковића, *Речник православне теологије* др Јована Брије, *Višejezični rečnik muzičkih termina* Властимира Перичића, као и других термилошких речника из различитих области: политикологије, трговине, банкарства, маркетинга, спорта, музике, позоришта, филма, аутомобилизма, пољопривреде, индустрије, технике, информатике, фармацеутике итд. Из тих извора, наравно, дошли су у обзир и преузети само они термини који су ушли у ширу употребу и који чине основу појединих терминосистема, а не строго стручно-научна терминологија појединих научних, техничких или уметничких дисциплина у целини.

За допуну трећег издања коришћени су и следећи приручници: др Александра Вранеш *Од рукописа до библиотеке — Појмовник*, изд. Филолошки факултет Београд, 2006. и Тања Поповић, *Речник књижевних шермина*, Logos Art, Београд, 2007.

1.6. Речници страних и мање познатих речи уз издања сабраних дела наших писаца

И ови речници нуде преглед различитих речи страног порекла које су употребљавали наши старији и новији писци, а које савремени читалац треба да зна да би без тешкоћа и с разумевањем могао читати њихова дела. То је у складу с једним од циљева издавања оваквог речника: да се утиче на богаћење речника наших образованих људи на тај начин што ће активно, или бар пасивно, овладати и речима страног порекла у оквиру укупног лексика српског књижевног и стандардног језика.

1.7. Популарнонаучне публикације из области лексикологије и лексикографије

Књиге као што су *Приче о речима* и *Зашто се каже?* М. Шипке, *Реч недеље* Јована Ћирилова (1. књига: *Окћих*, Подгорица 1996; 2. књига: *1995–2005*, Просвета, Београд, 2006) *Да ли знајте?*, томови I до V, Фонд Рибникар — Политика, Београд 2004–2007. и сл., доносе исцрпнија објашњења речи и израза страног порекла, њихове употребе и значења, па су и оне послужиле као допунски извор за комплетирање алфабетара, а у извесном смислу и оријентација у дефинисању значења појединих одредница у *Речнику*, при чему су за треће издање посебно консултовани друга књига Ј. Ћирилова и Политикине књиге *Да ли знајте?*

1.8. Популарнонаучни часописи из других области науке и уметности

Ради стицања увида у употребу речи страног порекла у различитим стиловима стандардног језика, и то управо оних које су ушле у ширу употребу, па би их стога требало да познаје сваки просечно образован читалац, прегледани су узорци часописа, као што је некад веома популарна *Природа* и сл.

1.9. Публицистички и журналистички чланци у медијима

Редовним праћењем штампе и различитих емисија на радију и телевизији бележене су речи страног порекла, с подацима у којим се све значењима јављају у општој употреби, па су најчешће од њих, уколико већ нису заступљене у осталим изворима, унете у речник.

1.10. Властито познавање речи страног порекла (обрађивача и других чланова истраживачког тима)

1. У лексикографској пракси приликом израде појединих речника уобичајено је да се као одреднице, дефиниције или потврде дају и примери који нису нађени у корпусу, али су познати члановима редакције, а по томе, сигурно, и ширем кругу изворних говорника нашег језика. У том случају обично се даје ознака *Ред.*, што значи да је пример редакцијски и да није

потврђен у истраживаном корпусу. Та корисна пракса примењена је и у изради нашег речника.

2. Верујемо да смо на тај начин обухватили највећи део раније примљених и новијих, па и најновијих, страних речи у српском језику, при чему смо посебну пажњу посветили овим другим. То је, међутим, жива материја, јер се стално појављују нове стране речи и изрази, које треба редовно белажити и обрађивати, па ће се те лексичке иновације наћи у наредним (измењеним и допуњеним) издањима овог речника.

СКРАЋЕНИЦЕ

авиј.	авијација	варв.	варваризам
агр.	агрономија	везн.	везник
адм.	администрација	венец.	венецијански
алб.	албански	вет.	ветерина
акуз.	акузатив	вој.	војно
амер.	амерички (из америчке варијанте енглеског)	вок.	вокатив
		вулг.	вулгарно
амх.	амхарски		
анат.	анатомија	гал.	галски
антроп.	антропологија	ген.	генитив
ар.	арапски	ген. мн.	генитив множине
арам.	арамејски	геогр.	географија
археол.	археологија	геод.	геодезија
архит.	архитектура	геол.	геологија
асир.	асирски	геом.	геометрија
астрон.	астрономија	герм.	германизам
астрол.	астрологија	гимнаст.	гимнастика
астронаут.	астронаутика	гл.	глагол, глаголски
аугм.	аугментатив	гл. им.	глаголска именица
аустр.	аустријски (из аустријске варијанте немачког)	гот.	готски
		грађ.	грађевинарство
аутом.	аутомобилизам	грам.	граматика
аутомех.	аутомеханика	граф.	графика, графички
		груз.	грузијски
		грч.	грчки
балк.	балканизам		
банк.	банкарство	дан.	дански
баск.	баскијски	дат.	датив
безл.	безлично	декл.	деклинација
бенг.	бенгалски	дем.	деминутив
берз.	берзански	дијал.	дијалекатски
биол.	биологија	дипл.	дипломатија
бот.	ботаника	досл.	дословно
бр.	број (врста речи)		
браз.	бразилски	егз.	егзотично; реч из неког урођеничког језика
брод.	бродарство		
буг.	бугарски	езотер.	езотерички
		ек.	екавски
в.	види	екол.	екологија
вај.	вајарство	екон.	економија
вар.	варијанта, варијација		

Скраћенице

експр.	експресивно	кин.	кинески
електр.	електротехника	кинол.	кинологија
електрон.	електроника	клат.	каснолатински
енгл.	енглески	књигов.	књиговодство
еским.	ескимски	књиж.	књижевност
естет.	естетика	козм.	козметика
етим.	етимологија	колокв.	колоквијално
етиоп.	етиопски	комп.	компаратив
етногр.	етнографија	космогр.	космографија
етнол.	етнологија	космол.	космологија
еуф.	еуфемизам	кулин.	кулинарство
ж	женски род (граматички)	л.	лице
ж.	облик за женски пол	лат.	латински
жарг.	жаргонски, жаргонизам	лик.	ликовна уметност
жел.	железница	лингв.	лингвистика
зам.	замена	литв.	литвански
зан.	занатство	лов.	ловство
заст.	застарело	лог.	логика
зб.	збирно	лок.	локатив
зенд.	зендски	м	мушки род
зоол.	зоологија	мађ.	мађарски
изв.	изворно	малај.	малајски
извед.	изведеница	малг.	малгашки (мадагаскарски)
изг.	изговор	мат.	математика
идеол.	идеологија	мачев.	мачевање
ијек.	ијекавски	маш.	машинство
им.	именица	мед.	медицина
имп.	императив	мекс.	мексички
импф.	имперфект	метеор.	метеорологија
инд.	индијски	метон.	метонимија
индекл.	индеклинабилно (непромењљиво по падежима)	метр.	метрика
индив.	индивидуално	мех.	механика
индијан.	индијански	минер.	минерологија
индустр.	индустрија	митол.	митологија
инстр.	инструментал	мн.	множина
информ.	информатика	монг.	монголски
ир.	ирски	муз.	музика
ирон.	иронично	нвнем.	нововисоконемачки
исл.	исландски	нгрч.	новогрчки
ислм.	исламски	нем.	немачки
ист.	историја, историјски	необ.	необично
итал.	италијански	неодр.	неодређени вид (придева)
јав.	јавански	неол.	неологизам
јап.	јапански	непр.	неправилно
јах.	јахање	несврш.	несвршен, имперфективан (глагол)
јд.	једнина	нлат.	новолатински
кавк.	кавказки	новин.	новинарство
канц.	канцеларијски	ном.	номинатив
кат.	католички	норв.	норвешки
кгрч.	касногрчки	норм.	нормански
келт.	келтски	нум.	нумизматика
		об.	обично
		одр.	одређени вид (придева)

окулт.	окултно, окултистика	сврш.	свршен, перфективан (глагол)
опт.	оптика	секс.	сексологија
ортогр.	ортографија	сем.	семитски
осн.	основни	сијам.	сијамски
		ситал.	северноиталијански
палеогр.	палеографија	син.	синоним, синонимно
палеонт.	палеонтологија	сир.	сиријски
педаг.	педагогија	скр.	скраћено, скраћеница
пеј.	пејоративно (погрдно)	слик.	сликарство
перуан.	перуански	словач.	словачки
перс.	персијски	словен.	словеначки
песн.	песнички	соц.	социологија
повр.	повратни (глагол)	сп.	спорт
позор.	позориште	сренгл.	средњовековни енглески
покр.	покрајински	срлат.	средњовековни латински
пол.	политика	срп.	српски
полин.	полинезијски	станд.	стандардно
пољ.	пољски	стмађ.	старомађарски
пољопр.	пољопривреда	ствнем.	старовисоконемачки
пом.	поморство	стен.	стенографија
порт.	португалски	стенгл.	староенглески
посл.	пословично	стнорд.	старонордијски
прав.	право	стперс.	староперсијски
правосл.	православни	стсл.	старословенски
празнов.	празноверје (који је у вези с празноверјем)	стфр.	старофранцуски
		супр.	супротно
предл.	предлог	суф.	суфикс
прен.	пренесено	тамил.	тамилски
преф.	префикс	тат.	татарски
привр.	привреда	тах.	тахихански
прид.	придев	тел.	телевизија
прид. индекл.	индеклинабилни (непромењиви) придев	теол.	теологија
прил.	прилог	техн.	техника
прил. сад.	прилог садашњи	технол.	технологија
пров.	провансалски	тибет.	тибетански
псих.	психологија	типогр.	типографија
		трг.	трговина
раб.	рабинистички	тур.	турски
рад.	радио, радијски	турист.	туристички, туризам
раз.	разговорно	туркм.	туркменски
рач.	рачунарство	узв.	узвик
рел.	религија	укр.	украјински
ретор.	реторика	ум.	уметност
риб.	рибарство	уоб.	уобичајено
ром.	ромски	уп.	упореди
роман.	романски	фам.	фамилијарно
рсл.	рускословенски	фарм.	фармацеутика
руд.	рударство	фен.	фенички
рум.	румунски	фиг.	фигуративно
рус.	руски	физ.	физика
рчц.	речца (врста речи)	физиол.	физиологија
		филм.	филмска уметност, кинематографија
с	средњи род	филоз.	филозофија
сакр.	сакрално	филол.	филологија
санскр.	санскртски	фин.	фински
саобр.	саобраћај	финанс.	финансије, финансијски
свах.	свахили		

флам.	фламански	хотент.	хотентотски
фон.	фонетика, фонетски	хрв.	хрватски
форг.	фортификација	цркв.	црквено
фот.	фотографија, фотографски (занат и уметност)	цсл.	црквенословенски
фр.	француски	чеш.	чешки
халд.	халдејски	шаљ.	шаљиво
хебр.	хебрејски	шатр.	шатровачки
хем.	хемија	шах.	шаховски
хиг.	хигијена	швед.	шведски
хидр.	хидрологија и хидрографија	шп.	шпански
хинд.	хинду	штамп.	штампарство
хип.	хипокористик	шум.	шумарство
хол.	холандски		

ЗНАКОВИ

- ◆ придев изведен од именице уз коју стоји
- ▲ веза речи термилошког карактера, сложени термин
- фразеолошки израз, фразем
- = речи једнаке по значењу и статусу у стандардном језику
- ~ изостављена реч (дата као одредница)
- < потиче од
- > прелази у

СТРАНИ АФИКСИ И АФИКСОИДИ ЗА ТВОРБУ РЕЧИ

1. Префикси и префиксоиди

А

а⁻¹, ан- [грч. а-] без, не: као префикс означава одсуство, немање онога што значи основна реч.

а⁻², аб- (ап-), апс- [лат. а-, ab-, abs-] као први део речи означава одвајање, издвајање, одбацивање, губљење, укидање, попут наших префикса *од-, из-, раз-*.

авио- [фр. avion од лат. avis птица] означава оно што се односи на авионе, авијацију, ваздухопловство.

агри-, агро- [лар. ager поље, од грч. agros обрађена земља] који се односи на земљу и земљорадњу.

ад- [лат. ad при, уз, до] означава присаједињавање, помагање, додавање.

адипо- [лат. adeps ген. adipis маст] који има везе с машћу, салом или гојазношћу.

аер-, аери-, аеро- [лат. aer, грч. aer ваздух] који се односи на ваздух или ваздухопловство.

аква-, акве- [лат. aqua вода] означава везу с водом.

алг-, алго- [грч. algos бол] који се односи на бол, болан.

алело- [грч. allélon узајамно] оно што је међусобно, наспрамно, једно према другом.

ало- [грч. állos други] значи други, друкчији, различит, стран; може значити и варијанту онога што означава други део сложенице.

амби- [лат. ambo оба, обоје] двојан, двојак, са обе стране или са две могућности.

амино- [према *амин* (в.)] о хемијском једињењу које садржи групу NH₂ у комбинацији с другим радикалима.

амфи- [грч. ámphí с обе стране] значи обо-страно, уоколо, са свих страна.

ан- [грч. an-] облик префикса **а-**¹ испред вокала (нпр. *аналфабетиа* — онај који не познаје алфавет, неписмен човек).

ана- [грч. aná, ana-] означава нешто што је горе (на, изнад) или поред нечега (уз нешто, при нечему).

анги-, ангио- [грч. angeíon жила] који се односи на крвне судове.

англо- [лат. Anglus Енглец] који се односи на Енглеца, Енглеску или енглески језик.

андр-, андро- [грч. anér, andrós мушкарац, човек] који се односи на мушкарца, односно на одраслог човека.

анемо- [грч. ánetos ветар] који се односи на ветар.

анизо- [в. **ан-, изо-**] означава неједнакост по облику, намени и сл.

анкило- [грч. ankýlos искривљен] упућује на стезање, сужавање (органа).

анте- [лат. ante пре] који долази пре (временски) или пред, испред (у простору).

ант(и)- [грч. antí против] који делује супротно; који делује наспрамно или напореда с нечим другим.

антропо- [грч. ánthrōpos човек] који се односи на човека односно људски род.

ап-, апо- [грч. apō од, из] значи одвајање, издвајање, настајање, смањивање и сл.

апс- [лат. abs-] варијанта од **аб-** (в.).

архео- [грч. arché почетак] упућује на велику старину, старински.

архи- [грч. archós старешина, вођа] старији, главни, врховни; над-, виши.

астро-, астеро- [грч. ástron, astér, звезда] који се односи на звезде и небеска тела уопште, васиону.

атмо- [грч. atmós пара, дах] који се односи на ваздух.

ауди-, аудио- [лат. audio, audire чути, слушати] који се односи на слух, слушање, чујност, или на репродукцију звука; уп. **видео-**.

аури-, ауро- [лат. aurum злато] златан, који садржи злато или има везе са златом.

аустро- [нлат. Austria] који се односи на Аустрију или Аустријанце.

ауто-¹ [грч. autós сам, једини] упућује на самосталност, самостално деловање или нешто што се односи на самог себе, властито.

ауто-² [скр. аутомобил (в.)] који се односи на аутомобил или аутомобилизам.

афро- [лат. Africus] који се односи на Африку или Африканце; који је у афричком стилу.

Б

бари-, баро- [грч. barús тежак, báros тежина, притисак] који се односи на тежину и притисак.

бати-, бато- [грч. bathós дубок] који се односи на дубину (мора, океана).

би- [лат. bis двапут, biní по два] означава да се нешто јавља у пару или двапут, да је удвојено или обострано.

библио- [грч. biblíon књига] који се односи на књиге и књижевство.

био- [грч. bíos живот] упућује на везу другог дела речи са животом, живим светом или живим бићима.

бради- [грч. bradýs спор, успорен] указује на успореност онога што значи други део речи.

брахи-¹ [грч. brachýs кратак] казује да је оно што значи други део речи кратко.

брахи-² [лат. brachium рука] који се односи на руку (до рамена).

бронхо- [грч. brónchos душник] који се односи на бронхије.

В

вазо- [лат. vas суд, посуда] који се односи на крвне судове.

варио- [лат. varius разнолик] исказује разноликост.

видео- [лат. video, videre видети] казује да се други део речи односи на нешто што се види, што се прима чулом вида, или на електронске направе као што су телевизор или монитор; уп. **аудио-**.

вице- [лат. vice, аблатив од vicis промена, смена, место] означава заменика или помоћника особе означене у другом делу речи.

Г

галакто- [грч. gála ген. gálaktos млеко] који се односи на млеко или млечне жлезде.

гало- [лат. Gallus Гал] који се односи на Гале и Галију; који се односи на Французе, Француску или француски језик.

галвано- [према имену италијанског физичолога Л. Галванија, 1737–1798] означава везу са електричном струјом, најчешће једносмерном.

гам-, гамо- [грч. gámos брак] у биологији указује на везу с полном репродукцијом.

гастро-, гастеро- [грч. gastēr, ген. gastrós, gastéros желуцац] који се односи на желуцац.

гено- [лат. genus, грч. génos род, врста] који се односи на род, рађање односно сродство.

гео- [грч. gé земља] који се односи на Земљу, Земљину кору или површину Земље.

германо- [лат. Germanus Немац] који има везе с Немцима или с германским народима уопште.

геронто- [грч. géron, ген. gérontos старац] који се односи на старост и старије особе.

гига- [грч. gígas гигант, див] означава јединицу милијарду пута већу од оне означене другим делом (нпр. *гигават* = милијарду вати); у рачунарству означава јединицу 2^{30} пута већу (*гигабајт* = 2^{30} бајта, тј. 1.073.741.824 бајта).

гинско-, гино- [грч. gyné, ген. gynaikós жена] у научним терминима означава жену или женски род.

глико-, глицеро- [грч. glykús и glykerós сладак] у хемијским и физиолошким терминима: сладак, сласт.

глос-, глосо- [грч. (јонски) glōssa језик] означава оно што има везе с језиком (органом), каткад и с језиком као средством за споразумевање.

глот-, глото- [грч. (атички) glōtta језик] означава оно што има везе с језиком као средством за споразумевање, каткад и с језиком (органом).

гони-, гонио- [грч. gōnía угао] који се односи на угао или мерење углава.

гоно- [грч. gónos семе] означава оно што има везе са семеном, код биљака и животиња.

графо- [грч. gráphein писати] односи се на писање, рукопис, записе и сл.

греко- [лат. Graecus Грк] оно што има везе с Грцима, Грчком или грчким језиком.

Д

дактило- [грч. dáktulos прст] у сложеним речима: оно што се односи на прсте или има облик прста.

де- [лат. de од, из, раз; фр. dé- од лат. dis-] означава порекло, одвајање, уклањање, укидање и друго.

дека- [грч. déка десет] у јединицама мере значи десет пута већу јединицу (нпр. *декаграм* — десет грама).

декстро- [лат. dexter десни] оно што је десно или се увија удесно.

деци- [лат. decimus десети] испред јединица мере означава десети део, нпр. *дециметар* — десети део метра.

демо-¹ [грч. dêmos народ] оно што се односи на народ или становништво; може бити и скраћени облик од *демократија* (в.), нпр. *демохришћански*.

демо-² [енгл. demo, скр. од demonstration] означава оно што служи за демонстрацију, приказивање, као пробни примерак.

дендро- [грч. déndron дрво] у стручним терминима означава дрво, стабло или дрвенасту масу.

дерм-, дерма-, дермато, дермо- [грч. *dérma* кожа] означава оно што се односи на кожу, пре свега људску.

дес-, дез- [фр. *dés-, des-* од лат. *dis-*] означава одвајање, рашчлањавање, или укидање онога што казује други део речи; од-, раз-, не-.

ди- [грч. *di(s)* двапут, од *dúo* два] означава двојност или удвајање.

дија- [грч. *diá* кроз, (из)међу] означава разлику, разврставање, посредство; кроз, преко, међу-, раз-, про-.

динамо- [грч. *dýnamis* снага] који се односи на силу или енергију.

дипл-, дипло- [грч. *díplōs* двострук] у сложеницама значи двострук или удвојен.

дис-¹ [грч. *dys-*] као префикс негира основну реч, означава тешкоћу, немогућност или неправилно деловање.

дис-² [лат. *dis-*] означава дељење, раздвајање, распадање; раз-, од-.

диско- [грч. *dískos* диск] који се односи на грамофонске плоче, или на касете и друге носаче звука.

додека- [грч. *dódeka*] који обухвата 12 елемената, дванаестоделан.

долихо- [грч. *dolichós*] дуг, дугуљаст, издужен.

Е

е-¹ варијанта од **екс-¹** (в.)

е-² [енгл. *e-*, скр. од *electronic* електронски] који се обавља или налази у електронском облику, нпр. *е-гоштовина*, *е-корџа*, *е-поштом*.

евро- [према нашем Европа, од грч. *Eurṓpē*] европски, који припада Европи, важи или делује у Европи.

егза- [енгл. *exa-*] величине 10^{18} јединица; уп. **ѝгзабајт**.

егзо-, ексо- [грч. *éxō* извана, споља] што је изван нечега; спољни; оно што делује споља.

ек- варијанта од **екс-¹** (в.)

екви- [лат. *aequus* једнак] оно што је подједнако, равномерно, у равнотежи.

еко- [скр. од *екологија* (в.)] еколошки; што се тиче природне средине или амбијента.

екс-¹ [лат. *ex-*, грч. *ex-*, *ek-*] који је изван нечега; који потиче од нечега; који излази однекуд; изведен до краја; из-, изван-, од-.

екс-² [енгл. *ex*, од лат. *ex* из] бивши, некадашњи.

екстра- [лат. *extra* изван, споља] оно што је напољу, изван чега; оно што је изузетно, посебног квалитета.

екто- [грч. *ektós* спољни] који је споља; спољашњи.

електро- [скр. од *електрика*, грч. *élektron* ћилибар] који се односи на електрицитет, електрични.

ембрио- [грч. *émbrion*] који се односи на ембрион, заматак, односно на почетну фазу развоја живих бића.

ен- (ем-) [грч. *én*] у (чему), усред, унутар (чега); варијанта **ем-** се јавља испред основа с почетком на *ѝ-*, *б-*, *м-* или *ф-*.

енд-, ендо- [грч. *éndon* унутра] који је унутар чега, унутрашњи, који потиче изнутра.

ентер-, енторо- [грч. *énteron* црево; утроба] који се односи на црева.

еп-, епи- [грч. *epí* на, над, преко, поред] који што који је на нечему, над нечим, уз нешто, при нечему; додатни, узредни.

ерго- [грч. *érgon* рад] који се односи на рад, радне навике или методе рада.

еритро- [грч. *erythrós* црвен] који је црвене боје; који се односи на црвена крвна зрнца.

ерото- [грч. *érōs* ген. *érōtos* љубав] који се односи на љубав или еротику.

етно- [грч. *éthnos* народ] који се односи на народ, народност, националност.

еу- [грч. *eú* добро] у сложеним речима означава оно што је добро, корисно, угодно, што правилно делује и сл.

еуро- в. **евро-**.

ехо- [грч. *ēchó* јека, одјек] који се односи на одјек; који делује путем одбијања звучних таласа.

3

зепто- [произвољна варијанта од лат. septimus седми] означава јединицу помножену са 10^{-21} , то јест хиљадити део милијардитог дела милијардитог дела основне јединице.

зоо- [грч. ζῷον живо биће, животиња] који се односи на животиње и животињски свет.

И

и-¹ варијанта од **ин-¹** (в.).

и-² [енгл. e- скр. од electronic према изворном изговору /илектроник/] електронски; уп. **ѝ-мѝјл**.

идео- [грч. idéa] који се односи на идеју, појам, представу.

идио- [грч. ídios] особен, својствен, посебан.

изо- [грч. ísos исти] у многобројним научним терминима значи исти, једнак или сличан.

ијатро- [грч. iátrós лекар] који се односи на лекара или на медицину.

иконо- [грч. eikṓn слика] који се односи на иконе; који се односи на слике, ликовне, ликовни приказ.

им-¹ варијанта од **ин-¹** (в.) испред основа које почињу на *ѝ, б, м*.

им-² варијанта од **ин-²** (в.) испред основа које почињу на *ѝ, б, м*.

имуно- [лат. immunis] који се односи на имунитет.

ин-¹ [лат. in-] значи порицање, поништавање, немогућност: не-, без-.

ин-² [лат. in у, in-] значи уношење, увођење у нешто, постојање у нечему: у-, на-.

индо- [грч. Índos] који се односи на Индију или Индијце.

интер-¹ [лат. inter (из)међу] означава положај између нечега, или међусобни однос, везу.

интер-² [скраћено од *интернационалан* (в.)] који делује широм света, међународни, међудржавни.

интра- [лат. intra] унутар, усред, у оквиру онога што означава други део речи.

интро- [лат. intro- у, унутар] који је у нечему; који улази у нешто; окренут ка себи, ка унутрашњости.

инфра- [лат. infra испод, ниже] који је нижи од онога што казује други део речи, испод-, под-.

итало- [лат. Italus] који се тиче италских народа у старом веку; италијански; италијанског порекла (нпр. *иџало-амерички*).

ихти- (**ихтио-**) [грч. ichthýs риба] који се односи на рибе.

Ј

јатро- в. **ијатро-**.

јурис- [лат. ius, ген. iuris право] који се односи на право и правне науке.

К

како- [грч. kakós лош, зао] у сложеним речима означава нешто ружно, лоше или неправилно.

кали-, кало- [грч. kalós леп] у сложеним речима означава нешто што је лепо или добро.

калор-, калори- [лат. calog топлота] што се односи на топлоту односно грејање.

канцеро- [лат. cancer рак] који се односи на рак или туморе.

кардио- [грч. kardía срце] који се тиче срца.

карио- [грч. káryon орах, језгро] у биологији означава оно што се тиче ћелијског језгра (једра).

карцино- [грч. karkínos рак] који се односи на рак или туморе.

ката- [грч. katá са, низ, по] надоле, низ, према, по, против; у грчким сложеницама има и разна друга значења.

квадри-, квадро-, квадру- [лат. quadri- према quattuor четири] четворан, четворострук, четвороделни.

квази- [лат. quasi као, попут] привидан, приближан, сличан; назови-, надри-.

кено-¹ [грч. koinós заједнички].

кено-² [грч. kainós] новији, скорашњи.

керато- [грч. kéras рог] у научним терминима значи рожнат, од рожнате материје, или оно што се односи на рожњачу ока.

кефало- [грч. κεφαλή глава] који се односи на главу.

кибер- [скр. од кибернетички, од грч. κυβερnet(és) кормилар] кибернетички; уп. **кйбер-прó-стор**, **кйбер-сѣкс**.

киберно- [скр. од кибернетички, од грч. κυβερnet(és) кормилар] кибернетички; уп. **кйберно-прó-стор**, **кйберно-сѣкс**.

кило- [фр. kilo од грч. χίλιοι хиљада] испред јединица мере означава јединицу хиљаду пута већу (нпр. *килограм* = хиљаду грама); у рачунарству означава јединицу 1.024 пута већу (*килобајт* = 1.024 бајта, тј. 2^{10} бајта).

кине-, кинема-, кинемато- [скр. од *кинема-џограф*, од грч. κίνημα кретање и γράφειν писати] који се односи на кинематографију, филмску уметност.

кинези(о)-, кинето- [грч. κίνησις кретање, κινητικός покретан] који се односи на кретање.

кино-¹ [грч. κύβη, ген. κυβός пас] који се односи на псе.

кино-² [нем. Kino, скр. од Kinematograph, в. кине-] који се односи на биоскопе или филм.

клави- [лат. clavīs дирка] који садржи дирке односно клавијатуру.

клепто- [грч. κλέπτειν красти] који се односи на крађу и крадљивце.

ко-, ком-, кон- [лат. con са] означава заједништво, везу, напоредно деловање; уз, поред; са-, су-

контра-, контро- [лат. contra] против, наспрам; у неким речима означава нижи чин (*контйраадмирал*), у музици гласове или инструменте дубоких тонова (*контйраалтй, контйрафагош*).

косм-, космо- [грч. κόσμος свемир; склад, ред] који се односи на космос, васиону; који се односи на цео свет.

крио- [грч. κρύος мраз, студен] који се односи на замрзавање или јаку хладноћу.

крипт-, крипто- [грч. κρυπτός скривен] тајан, потајан, прикривен.

ксено- [грч. ξένος странац] који се односи на странце.

ксеро- [грч. ξηρός сув] означава нешто што је суво или има везе са сушењем.

ксило- [грч. ξύλον дрво] који је од дрвета или сличан дрвету.

Л

лало- [грч. λάλειν брбљати, муцати] који има везе са способношћу говора.

ларинго- [грч. λάρυγξ гркљан, грло] који се односи на гркљан или гушу.

леук-, леуко- [грч. λευκός бео] који је бео, светле боје, или има везе са белином.

лимф-, лимфо- [лат. lympha вода] у медицини, који се односи на лимфу или лимфне органе.

липо- [грч. λίπος маст] у медицини, који се односи на масноћу, сало или масно ткиво.

лито- [грч. λίθος камен] који је од камена; који се односи на камен или стену.

лог-, лого- [грч. λόγος реч] који се односи на говор или на речи.

М

магнето- [в. магнет] који се односи на магнет или магнетизам.

макро- [грч. μακρός дугачак, крупан] означава оно што је велико, обимно, великих размера, или што се посматра у целини; уп. **микро-**.

макси- [енгл. maxi, скр. од maximum] који је врло великих димензија, већи од уобичајеног; по нашем Правопису пише се одвојено, нпр. *макси укршйџеница*.

меди-, медио- [лат. medius средњи] који је у средини; који је осредњих размера.

мега-, мегало- [грч. μέγας велик] који је изразито велик; који има везе са величином; уз називе јединица мере означава јединицу милион пута већу (нпр. *мегаватй* = милион вати); у рачунарству означава јединицу 2^{20} пута већу (*мегабајт* = 2^{20} бајта, тј. 1.048.576 бајта).

мез-, мезо- [грч. μέσος средњи] у научним терминима значи средњи, који је у средини.

мелано- [грч. μέλας, ген. μέλανος црн] означава оно што је црно, тамно, или садржи тамни пигмент.

мет-, мета- [грч. *metá* међу, уз, поред, иза] означава оно што је уз нешто, за нечим, после нечега, с друге стране нечега; оно што је изван поља истраживања неке науке (*метафизика*); у речима које значе промену (*метаморфоза*); у хемији означава једињења настала заменом атома или извођењем из других једињења.

метеоро- [грч. *metéōros* који је у ваздуху] који је на небу, у висини; који има везе са временским условима, с метеорологијом.

метро-¹ [грч. *métron* мера] који се односи на меру и мерење.

метро-² [грч. *mḗtra* материца према *mḗtēr* мајка] који се односи на материцу.

метро-³ [скр. од *metróπολι* (в.)] који припада метрополи, велеградски.

механо- [грч. *mēchané* машина] који се обавља помоћу машина; који има везе с механиком.

ми-, мио- [грч. *mýs* миш; мишић] који се односи на мишиће.

миз-, мизо- [грч. *mísos* мржња] који мрзи, који осећа одбојност према ономе што је исказано другим делом речи.

мијел-, мијело- [грч. *myelós* срж] који се односи на коштану срж или кичмену мождину.

мико- [грч. *mýkēs* гљива] који се односи на гљиве (печурке) или на гљивице.

микро- [грч. *mikrós* мали] који је врло мали, малих размера; који је умањен; уп. **макро-**; испред јединица мере означава милионити део, нпр. *микроампер* = милионити део ампера.

мили- [лат. *mille* хиљада] означава хиљадити део јединице мере, нпр. *милиметар* = хиљадити део метра.

мини- [енгл. *mini*, скр. од *miniature* минијатуран] мањи или краћи од уобичајених димензија; по нашем Правопису пише се с цртицом (*мини-гольф*) односно одвојено у изразима као *мини мода*, *мини сукња*.

мио- в. **ми-**.

моно-, мон- [грч. *mónos* сам, један] једноделан, сам, једини; који се односи само на једну ствар; који се односи на репродукцију звука путем једног канала (уп. **стерео-**).

мото- [лат. *motus* покрет, *motor* покретач] који се креће помоћу мотора, моторни, моторизован; који се односи на мотоцикле.

мулти- [лат. *multus* многи] чега има много; који има много делова; многочлан, вишеструк.

Н

нано- [грч. *nānos* патуљак] испред имена мерне јединице означава милијардити део (нпр. *наносекунд* — милијардити део секунде).

нарко- [грч. *nárkē* омамљеност] у медицини упућује на сан, спавање; у новијим изразима из медијског језика односи се на наркотике односно дрогу.

некро- [грч. *nekrós* мртав] који се односи на мртаце, лешеве или на мртво ткиво.

нео- [грч. *néos* нов] означава нову, обновљену или модернију верзију онога што се исказује другим делом речи.

неур-, неуро- [грч. *neuron* нерв, живац] који се односи на нерве, нервни систем или нервне болести.

нефро- [грч. *nephrós* бубрег] који се односи на бубреге.

нитро- [грч. *nítro* шалитра] који се односи на азот или његова једињења.

номо- [грч. *nómos* закон] који се односи на законе, норме или правила.

нон- [лат. *non* не] означава негацију или супротност.

нуклео- [лат. *nucleus* језгро] у биологији, који се односи на хелијско језгро (једно); у физици, који се односи на атомско језгро или на нуклеарну енергију.

О

одонт-, одонто- [грч. *odoús*, ген. *odóntos* зуб] који се односи на зубе или зубарство.

окси- [фр. *oxygène* кисеоник од грч. *oxýs* оштар; кисео] који се односи на кисеоник или његова једињења.

окта-, окто- [грч. *oktō*, лат. *octo* осам] који има осам делова, осмочлан, осмострук.

оле-, олео- [лат. oleum уље] који се односи на уље или на масноће уопште.

олиг-, олиго- [грч. olígos мален, малобројан] у сложеницама означава мали број или малу количину.

омни- [лат. omnis сав] у сложеницама значи сав, све-, потпуно, свуда.

онко- [грч. ónkos задебљање, оток] који се односи на туморе, на рак или на лечење рака.

онто- [грч. ón, ген. óntos биће] у филозофији, који се тиче бића, бивствовања; у биологији, који се односи на живо биће.

оо- [грч. óiôn јаје] који се односи на јаје или јајну ћелију.

опто- [грч. optikós видан, који се види] означава оно што је у вези с видом.

орнито- [грч. órnis, ген. órnithos птица] који се односи на птице.

оро- [грч. óros брдо, гора] који се односи на брда, планине, рељеф.

орто- [грч. orthós прав, усправан] који је прав, раван; који је под правим углом; исправан, правилан, у складу с правилима.

остео- [грч. ostéon кост] који се односи на кости.

от-, ото- [грч. oûs, ген. ótós ухо] који се односи на уши.

офталмо- [грч. ophthalmós око] који се односи на очи.

II

палео- [грч. palaiós стар] стари, давнашњи, из старих времена.

палин- [грч. pálin натраг, опет] поновни, поновљен; који се повлачи или враћа.

пан-, панто- [грч. pân све, ген. pantós] који обухвата све оно што се казује другим делом речи; сав, свеопшти, целовит, све-.

пар-, пара- [грч. pará код, уз, покрај, према] значи да је нешто налик ономе што казује други део речи, да се јавља поред њега или да га подражава; често у смислу нечег незваничног или непризнатог (*паравојни*).

пато- [грч. páthos осећање, трпљење, бол] који се односи на болест.

пед-¹, педо-¹ [грч. país, ген. paidós дете] који се односи на дете или децу.

пед-², педо-² [грч. pédon тло] који се односи на земљу, тло или земљиште.

пента-, пент- [грч. pénte пет] који који има пет делова, петочлан, петострук.

пер- [лат. per] кроз; преко; потпуно, до краја; у хемији означава једињења с већом количином неког елемента од уобичајене, или с већом валенцијом.

пери- [грч. perí око, около] који окружава нешто, околни; који је у близини нечега; који се догађа приближно у исто време.

пета- [произвољно према **пента-** (в.)] испред имена мерне јединице значи трилион (10¹⁵) пута већи.

петро-¹ [грч. pétra камен] као први део научних термина означава камен или стену.

петро-² [скр. од *пептролеј* (в.)] који се односи на петролеј или нафту; који потиче од нафте.

пико- [према итал. piccolo мали] испред имена мерне јединице значи билион пута мањи, нпр. *пикофарад* — билионити део фарада.

пиро- [грч. pyr̥ ватра] који се односи на ватру, ватромет или паљење; у медицинским терминима, који се односи на грозницу или високу температуру.

план-, плани- [лат. planus раван] који је раван, који је у равни, дводимензионалан.

пнеумо-¹, пнеумато- [грч. pn̥euma, ген. pn̥eumatós дах, дисање] који се односи на ваздух или на гасове.

пнеумо-² [грч. pn̥eumōn плућа] који се односи на плућа.

под-, подо- [грч. poús, ген. podós нога] који се односи на ногу, нарочито на стопало; у ботаници, који се односи на стабљику.

поли- [грч. polús много] вишеструк, многострук, који има много облика или примена.

порно- [грч. pórnē блудница, в. порнографски] посвећен порнографији, који садржи порнографске призоре или описе.

пре- [лат. praе-] пређашњи, претходан; који је испред чега; пре-, пред-.

прим-, прими, примо- [лат. primus први] који је први, који је испред свих; који се први пут догађа.

про-¹ [лат. pro за] означава пристајање уз нешто, склоност према нечему, подржавање чега.

про-² [лат. pro за] уз именице које значе звање показује да је у питању заменик, помоћник или нижи чин (*проконзул*; *проректор*).

про-³ [грч. pró испред, унапред] означава оно што иде напред, што је испред чега у простору или му претходи у времену.

прот-, прото- [грч. prótos први] први, главни; првобитан, изворни; најстарији, пра-.

псеудо- [грч. pseûdos лаж] лажан, тобожњи; привидни; наводни; надри-, назови-.

психо- [грч. psuché душа] који се односи на душу, на психички живот или на психологију.

птер-, птеро- [грч. pterón крило] који има крила, крилат; који се односи на крило.

Р

радио-¹ [лат. radius зрак] који се односи на зрачење или на радиоактивност; рендгенски.

радио-² [в. радио] који се односи на радио, радијски; који се емитује преко радија.

ре- [лат. re-] означава понављање; у неким речима подразумева преправку, уз поништавање претходне радње.

рео- [грч. réos струја, réin тећи] који се односи на електричну струју; који се односи на струју или струјање уопште.

ретро- [лат. retro назад, уназад] који је отпозади; који делује уназад; који се враћа у прошлост.

рино- [грч. rís, ген. rinós нос] који се односи на нос.

русо- [ср. лат. Russia] који се односи на Русе, Русију или руски језик.

С

санти- [фр. centi-] в. **центи-**.

сеизмо- [грч. seismós потрес] који се односи на земљотресе.

семи- [лат. semi- пола, напола] половичан, полу-; делимичан, непотпун.

серво- [лат. servus роб, слуга] означава помоћне механизме који контролишу рад неке машине и појачавају мануелну енергију човека — управљача.

сидеро- [грч. sídēros железо] који се односи на гвожђе.

син-, сим- [грч. sún са] који је са нечим, уз нешто, пропратни, напоредан; истовремен; заједнички; с-, са-, су-; варијанта **сим-** се јавља испред основа с почетком на *й-*, *б-*, *м-* или *ф-*.

склеро- [грч. sklērós сув, увенуо, стврднут] у медицинским терминима означава отврднуће или укрућеност.

сомато- [грч. sōma, ген. sōmatos тело] који се односи на тело и поједине органе; соматски.

социо- [лат. socius друг, societas друштво] који се тиче друштва и односа међу људима.

спектро- [лат. spectrum] који се односи на спектар.

спелео- [грч. spēlaion пећина] који се односи на пећине.

спермато- [грч. spérma, ген. spérmatos семе] који се односи на сперму, на људске и животињске семене ћелије.

спиро-¹ [лат. spirare дисати] који се односи на дисање.

спиро-² [грч. spēira спирала] који је спиралног облика, који се увија у круг.

споро- [грч. sporá сејање; семе] који се односи на семе, на споре или размножавање примитивних организама.

стено- [грч. stenós тесан, узак] сужен, притешњен (у медицинској терминологији); скраћен (у изразима као *стенографија*).

стерео- [грч. stereós тврд, чврст, простран] који се односи на геометријска тела; просторни, вишедимензионалан; који се односи на репродукцију звука путем два или више канала (уп. **моно-**).

стомато- [грч. stóma, ген. stómatos уста] који се односи на уста: који се односи на негу уста и зуба.

суб-, суп- [лат. sub под, испод] који је нижи, испод чега по положају или по важности; умањен, не потпуно изражен; близак нечему (нпр. *субтропски*); који представља подврсту или ужу поделу; у хемији означава једињења с мањом количином неког елемента од уобичајене.

сулф-, сулфа-, сулфо- [лат. sulphur сумпор] који се односи на сумпор и његова једињења.

супер- [лат. super над, изнад, преко] исказује оно што је изражено у највећој мери; у појачаном степену, виши, бољи; додатни; над-.

супра- [лат. supra над, преко] који је изнад нечега, у простору или по ауторитету.

сфигмо- [грч. sphugmós пулс, било] који се односи на пулс.

схизо- (шизо-) [грч. schízein цепати] који се односи на расцеп, подељеност; који се односи на схизофренију (в.).

Т

таксо-, такси- [грч. táxis ред, поредак] који се односи на распоред, разврставање, систематизацију.

таласо- [грч. thálassa море] који се односи на море, морски.

танато- [грч. thánatos смрт] који се односи на смрт.

тауто- [грч. taútó, од tò autó исто] изражава једнакост или понављање истог.

тахи-, тахо- [грч. tachýs брз] који се односи на брзину.

теле¹- [грч. tēle далеко, удаљ] који делује на даљину, даљински.

теле²- [скр. од *телевизија* (в.)] телевизијски.

тео- [грч. theós бог] који се односи на бога или божанство.

тера- [грч. téras чудо, чудовиште] испред имена мерне јединице увећава је билион пута (10^{12}).

терато- [грч. téras, ген. tératos чудовиште] који је чудовишног облика, наказан.

термо- [грч. thermós врућ, топао] топлотни; који се односи на топлоту, температуру или грејање.

тетр-, тетра- [грч. téttares, téssares четири] четворни, четвороделни, четворострук.

техно- [грч. téchnē вештина, умешност] који се односи на технику или технологију.

топо- [грч. tópos место, крај, подручје] који се односи на место, положај.

транс-, тра- [лат. trans преко] који прелази границе чега, који је са оне стране; над-, преко-.

три- [лат. tres, tria, грч. treís, tría три] тројни, троделни, трочлан, трострук.

трофо- [грч. trophé храна] који се односи на исхрану или начин исхране.

турбо- [лат. turbo, ген. turbinis вртлог, ви-хор] који има погон на турбину, турбински.

У

ултра- [лат. ultra преко (тога), даље] с друге стране чега, изван чега, преко границе чега; потпуно, до крајности; у политици: екстремистички.

уни- [лат. unus један] јединствен, уједињен; једнострук, једночлан; уједначен.

урано- [грч. ouranós небо] који се односи на небо, небески.

уро- [грч. ouron мокраћа] који се тиче мокраће, мокрења или мокраћних органа.

Ф

фаго- [грч. phágein јести] који једе, који прождире.

фармако- [грч. phármakon лековита биљка] који се односи на лекове или апотекарство.

фемто- [дан. femten петнаест] пред именом мерне јединице, значи трилион (10^{15}) пута мањи.

фери- [лат. ferrum гвожђе] у називима хемијских једињења означава присуство тровалентног гвожђа.

феро- [лат. ferrum гвожђе] у техници и фармацији односи се на гвожђе; у називима хемијских једињења означава присуство двовалентног гвожђа.

физио- [грч. phýsis природа] који се односи на природу, на физичке методе лечења или на физиологију.

фил-, фило-¹ [грч. *phílos* пријатељ, *phileîn* волети] који је склон чему, љубитељ или присталица чега; уп. **про-**¹.

фило-² [грч. *phûlon* род, племе] који се односи на развој и порекло живих бића.

фито- [грч. *phytón* биљка] који се односи на биљке и биљни свет.

флебо- [грч. *phléps*, ген. *phlebós* жила, вена] који се односи на вене.

фон-, фоно- [грч. *phōnḗ* глас] који се односи на звук, посебно на људски глас; који се односи на гласове у језику.

фото- [грч. *phōs*, ген. *phōtós* светло] који се односи на светлост; који се односи на фотографију.

франко- [ср. лат. *Francus* Француз] који се односи на Французе или Француску.

френо- [грч. *phrḗn* ум, свест] који се односи на ум или душу; ментални.

Х

хагио- [грч. *hágios* свет, посвећен] који се односи на свеца или светињу.

халко- [грч. *chalkós* бакар] који се односи на бакар, који садржи бакар.

хало- [грч. *hálls*, ген. *halós* со] који има везе са солима.

хаplo- [грч. *haplóos* једноставан] упрошћен; који се са два елемента своди на један.

хекс-, хекса- [грч. *héx* шест] који се односи на број шест; шестоделни, шесточлан.

хект-, хекто- [фр. *hecto-* од грч. *hekatón* сто] испред јединице мере означава сто пута већу јединицу (*хектjар* — сто ари, *хектjолиjар* — сто литара).

хелио- [грч. *hḗlios* сунце] који се односи на Сунце или Сунчеву светлост.

хема-, хемато-, хемо-¹ [грч. *haíma* крв] који се односи на крв, крвни.

хеми- [грч. *hēmi-* пола; уп. лат. *semi-*] који захвата само половину чега; полу-.

хемо-² [скр. од хемија, хемијски (в.)] који се служи хемијским средствима.

хендека- [грч. *héndeka* једанаест] који захвата 11 елемената, једанаестоделан.

хепат-, хепато- [грч. *hēpar*, ген. *hēpatos* јетра] који се односи на јетру.

хепта- [грч. *heptá* седам] који који се односи на број седам; седмоделни, седмочлан.

хетер-, хетеро- [грч. *héteros* различит] који се односи на нешто друго, различито; разноврстан.

хигр-, хигро- [грч. *hugrós* влажан] који се односи на влагу или влажност.

хидр- (хидро-) [грч. *hýdōr* вода] који се односи на воду; у појединим хемијским терминима, који се односи на водоник.

хијал- (хијало-) [грч. *hýalos* стакло] који је од стакла или сличан стаклу.

хијер- (хијеро-) [грч. *hierós* свет, свештени] који се односи на свештенике или светиње.

хип-¹, хипо-¹ [грч. *huró* испод, под] недовољан, умањен, снижен; мањи од чега; под-.

хип-², хипо-² [грч. *híppos* коњ] који се односи на коње, коњски.

хипер- [грч. *hurég* изнад, преко] означава повишење, појачање, вишак; над-, пре-, преко-.

хипн-, хипно- [грч. *hýpnos* сан] који се односи на сан или на хипнозу.

хипсо- [грч. *hýpsos* висина] који је висок; који се односи на висину, пре свега надморску.

хир-, хиро- [грч. *chéir* рука] ручни; који се обавља рукама.

хисто- [грч. *histós* ткање, ткачки разбој] који се односи на ткава.

хлоро- [грч. *chlōrós* зелен, жућкаст] у биолошкој терминологији, који се односи на зелену боју; у хемијској, који садржи хлор.

хол-, холо- [грч. *hólos* читав, цео] који захвата све, који је потпун, целовит.

хомео- [грч. *hómoios* сличан] који је сличан или једнак; који се служи сличним средствима; уједначен.

хомо-¹ [грч. *homós* једнак, сличан] истоврстан, заједнички; једнак; исто-.

хомо-² [скр. од *хомосексуалан* (в.)] који се односи на хомосексуалност.

хоро-¹ [грч. *chóra* простор, земља] који се односи на област, крај, земљу.

хоро-² [лат. *hora*, грч. *hóra* сат, време] који се односи на сате, часове.

хризо- (**хрисо-**) [грч. χρῦσός злато] који је златан или златне боје.

хрома-, **хромато-**, **хромо-** [грч. χρῶμα боја] који је обојен, који се односи на боју, пигменте и сличне материје.

хрон-, **хроно-** [грч. χρόνος време] који се односи на време.

Ц

цено- в. **кено-**.

центи- [лат. centum сто] испред јединице за меру, означава њен стоти део (нпр. *центиметар* — стоти део метра).

центри-, **центро-** [лат. centrum, грч. κέντρον] који је у вези са центром, који полази из центра или тежи ка центру.

цефало- в. **кефало-**.

цикло- [грч. κύκλος круг] који је кружног облика; који се креће у кругу, цикличан.

циркун- [лат. circum око, наоколо] који се налази око чега, који опкољава или заобилази нешто.

цис- [лат. cis с ове стране] који је с ове стране, ближи (обично уз географска имена); супр. **транс-**.

цито- [грч. κύτος шупљина] који се односи на ћелију (у биологији).

Џ

џамп- [енгл. jump, који скаче, од jump скакати] рач. који се односи на спољне меморијске јединице које се без посебне припреме убацују у портове рачунара; уп. **џамп-диск**, **џамп-драјв**.

2. Суфикси и суфиксоиди

А

-абилан, **-ибилан** [лат. -abilis, -ibilis] на коме се може обавити радња описана глаголом у основи (нпр. *варијабилан*, *конвертибилан*); одговара нашем суфиксу *-ив*, *-љив*.

-агог, **-агогија** [грч. αγωγικός који води, αγωγή водити] означава вођство, управљање, васпитање.

-аж [фр. -age], **-ажа** [фр. -age /аж/, преко нем. -age] означава радњу; уз јединице мере означава колико је пређено (*километража*) или колики је капацитет (*кубикажа*).

-аза [фр. -ase, издвојено из речи diastase, како је назван први откривени ензим] суфикс за ензиме у хемијској и биолошкој терминологији.

-ал [лат. -alis, -ale] суфикс за хемијске производе и лекове.

-алгија, **-алгичан** [грч. άλγος бол] који се односи на бол.

-ан [лат. -anus] у хемијској терминологији означава засићене угљоводонике.

-ана [тур. -hane] означава просторију или зграду за обављање одређених делатности.

-ант, **-ент** [лат. -ans ген. -antis, -ens ген. -entis, наставци партиципа презента] означава вршиоца радње или човека са одређеном особином.

-арх, **-архија** [грч. -archos вођа, владар, αρχεῖν заповедати] који влада; врста владавине.

-ат [лат. -atus, -atum] означава установе (*конзулат*), државу под одређеном врстом владара (*емирај*) и друго; у хемијској терминологији означава соли појединих киселина (*нијтрај*, *карбонат*).

-ација, **-иција** [лат. -atio, -itio] суфикс који означава радњу.

Б

-бија, **-биоза**, **-биотик** [грч. βίος живот] означавају оно што има везе са животом или живим бићима (*амфибија*, *симбиоза*, *антибиотик*).

-бласт, **-бластија** [грч. blastós клица] који се односи на почетни развој живих бића, клицу или заметак.

-бургер [енгл. burger, скр. од hamburger] означава разне врсте сендвича с месом, сличних хамбургеру.

-бус [енгл. bus, скр. од omnibus свима, за све] означава разне врсте возила за јавни превоз.

В

-вор, -воран [лат. -vorus, од vorare прождирати] који једе одређену врсту хране.

Г

-гам, -гаман, -гамија [грч. gámos брак] означава разне врсте брачних заједница (*полигам, моногаман, бигамија* и сл.).

-гејт [енгл. -gate, од Watergate, по афери са зградом Вотергејт у Вашингтону 1972. године] у медијском језику за разне врсте скандала у вези с политичарима и злоупотребом власти.

-ген, -генија, -генеца [грч. génos род, génesis рађање, постајање] који се односи на рађање, порекло, настанак, развој живих бића; који изазива појаву означену првим делом речи, нпр. *канцероген* — који изазива рак.

-гон¹, -гоналан [грч. gōnía угао] који се односи на број углова у геометријским фигурама.

-гон², -гонија, -гонски [грч. gónos (goné) рођење] који се односи на рођење, настајање, постанак.

-грам, -грамски, -граматски [грч. grámma слово] који се односи на слово, начин писања или писмене ознаке; запис начињен методом коју казује први део речи (*телеграм, сџенограм, радиограм*).

-граф, -графија, -графизам, -графички [грч. gráphein писати, graphikós писмени] који се односи на писање; који се односи на цртање или сликање; који означава технику добијања писаног или визуелног записа (*шинографија, фојнографија*); научно описивање (*еџнографија*) и др.

Д

-дерм, -дерма [грч. dérma кожа] који се односи на кожу или њене делове.

-дром [грч. drómos пут, стаза, тркалиште] означава тркалиште, место за вожњу или такмичење, место за узлетање и слетање.

Е

-ез [итал. -ese] суфикс за становнике градова (*Миланез*) или држава (*Кинез*).

-едар, -едричан [грч. hédra основа] у називима геометријских тела (*полиедара*) ограничених одређеним бројем полигона (нпр. *шестиаедар*).

-ектомија [грч. ektomé одсецање] уклањање неког органа или дела тела хируршким путем.

-емија, -емичан [грч. haíma крв] указује на одређено стање крви или присуство неке материје у крви.

-ен [грч. -énē, суфикс који указује на порекло] у хемијској терминологији означава незастићене угљоводонике.

-ент в. **-ант**.

-ета [фр. -ette] означава мању, краћу или лакшу верзију онога што казује основна реч (*новелета, ојерета*); каткад служи и за женска занимања (*стџријџизета*).

З

-зоа [грч. zoíа, мн. од zoíon живо биће] у називима за поједине врсте нижих животиња.

-зоик [грч. zoikós животни] у називима геолошких ера у којима је постојао живот (*палеозоик* и др.).

-зом в. **-сом**.

И

-ибилан в. **-абилан**.

-ид¹ [фр. -ide, издвојено из речи охуе оксид] у хемијској терминологији суфикс за различите врсте једињења.

-ид² в. **-оид**.

-изам [грч. -ismos] суфикс са много значења: друштвени, политички, уметнички и сл. покрети, спортске активности, врсте понашања, личне особине, навике или мане, физичке појаве и др.

-изовати, -изирати [грч. -izein] суфикс којим се образују глаголи од именица или придева, претежно са значењем увести нешто, пре-

творити у нешто, дати чему особину онога што је изражено основом речи.

-изација [класолат. -isatio] суфикс за именице изведене од глагола на **-изовати (-изирати)**.

-ијада [према *олимпијада*] суфикс за пригодне свечаности и такмичења (нпр. *гимназијада*).

-ијаза [грч. -iasis] у медицини означава поједина обољења или патолошка стања.

-ијатар, -ијатрија [грч. iatros лекар, iatreia лекарство] означава врсту лекара односно медицинску специјалност.

-ил [фр. -уле према грч. hylé материја] суфикс за разне врсте радикала у органској хемији.

-ин [лат. -inus, придевски суфикс] означава разне врсте хемијских једињења, лекова, дрога, препарата за кућну употребу и сл.

-ирати [лат. -age, фр. -ег, примљено преко нем. -ieren] суфикс за извођење глагола од глагола или именица страног порекла, каткад у конкуренцији с домаћим *-овати* (нпр. *шифрирати* = *шифровати*).

-исати [грч. -izein] суфикс за извођење глагола од именица или глагола страног порекла (нпр. *декорисати*, *елиминисати*, *севдисати*).

-ист(а), -истички [грч. -istēs] означава особе које се баве активностима или имају особине исказане именицама на **-изам** (в.); поред тога означава разна занимања, научне специјалности, свираче на одређеним инструментима, спортисте, следбенике књижевних и уметничких жанрова и друго.

-ит [грч. -ites] суфикс са значењем соли (*сулфидит*), минерала (*боксит*), разних хемијских производа и материјала (*динамит*, *лесонит*) итд.

-ит(а) [лат. -ita од грч. -ites] који припада неком месту, народу, покрету, удружењу и сл. (*Израелит*, *језуит*).

-итис [грч. -itis, првобитно ж. род од придевног суфикса -ites] у медицини означава запаљење или запаљењски процес (нпр. *bronхитис* запаљење бронхија).

К

-кефал, -кефалан, -кефалија [грч. kephalé глава] који се односи на главу.

-кинеза, -кинезија, -кинетички [грч. kinesis кретање, kīnētikós покретан] који се односи на кретање.

-крат, -кратија, -кратски [грч. kratos снага, моћ, kratein владати] који се односи на начин владавине.

Л

-лалија [грч. lalein брбљати, говорити] који се односи на говор или начин говора.

-латрија [грч. latreia обожавање] означава култ или обожавање онога што је исказано првим делом сложенице.

-ли [тур. -li] који је начињен од нечега, који има одређену особину (у старијим и народским придевима).

-лиза [грч. lysis од lyein растварати] у хемијским и медицинским терминима означава растварање, распадање, одвајање и друго.

-лија [тур. -li, с додатком нашег *-ја* да би се од придева направила именица] означава занимање, припадност, типичну особину, каткад и становника града (*Нишлија*, *Сарајлија*).

-лит¹, -литик, -литески [грч. lithos камен] означава оно што је начињено од камена (*монолит*) или поједине фазе каменог доба (*палеолит*/*палеолитик*).

-лит² [грч. lytos растворљив] који је у раствору или се односи на растворе (*електролит*); уп. **-лиза**.

-лог [грч. logos реч] оно што је у вези с говором (*монолог*, *јролог*); стручњак за одређену науку (*биолог*).

-логија [грч. -logia од logos реч] означава поједине гране науке, струке или начине размишљања.

-лук [тур. -lik, -lik, -luk] означава особину, начин понашања, занате, каткад и места (*комшилук*), територије (*џашалук*) и друго.

М

-ман, -манија [грч. mania] означава помаму, лудост, претерану страст за оним што казује први део сложенице, односно човека обузетог том страшћу.

-мант, -мантија [грч. *manteía*] означава разне врсте гатања и прорицања, односно особу која се тиме бави.

-мер, -мерија [грч. *méros* део] у научним терминима означава саставни део или нешто што је сложено од више делова.

-метар, -метрија [грч. *métron* мера] означава мере за дужину (*километар*), инструменте за мерење (*амперметар*), геометријске појмове (*дијаметар*); у метрици означава стих са одређеним бројем стопа (*хексаметар*).

-мицин [грч. *mykēs* гљива] други део назива за лекове, пре свега антибиотике, добијене од гљивица.

-мнеза, -мнезија, -мнестички [грч. *mnēsis* од *mimnēskein* сећати се] који се односи на сећање односно памћење.

-морф, -морфан, -морфија, -морфизам, -морфоза [грч. *morphé* облик] који се односи на облик, који има одређен облик, који мења облик.

Н

-наут, -наутика [грч. *náutēs*, лат. *nauta* морепловац] који се односи на пловидбу, вожњу или летење; који управља бродом или летелицом.

-ном, -номан, -номија [грч. *nómos* закон] који се односи на законе или на законитост; који се односи на правила одређене струке.

О

-одонт, -одонтија [грч. *odoús*, ген. *odóntos* зуб] који се односи на зубе или зубарство.

-оза [грч. *-ōsis*] у медицинској и ботаничкој терминологији означава одређено стање или обољење.

-оид, -оида, -оидан [грч. *-oeidēs* према *eídos* вид, узор] који је сличан нечему, који припада одређеној врсти; који је замена за нешто; у геометрији назив за поједине криве линије (*синусоида*) односно геометријска тела (*елипсоид*).

-ол [лат. *oleum* уље] у хемији у називима различитих органских једињења; у трговини у именима лекова, хигијенских производа и др.

-ом (-ома) [грч. *-ōma*] у медицини у називима израштаја, тумора (*сарком, меланом*), каткад и отока или подлива (*хематом*).

-он¹ [грч. *-ōnē*] у хемији суфикс за једињења која садрже кетонску групу *-CO-*, нпр. *ацетон*.

-он² [грч. *-on*, наставак за ср. род придева] у физици суфикс за атомске честице (*електрон, неутрон, йрон* итд.).

-оним, -онимија [грч. *ónyma*, вар. од *ónoma* име] који представља одређену врсту имена или назива (*шойоним*), или одређени однос према другој речи на основу облика или значења (*хомоним, синоним*).

-опија, -опсија, -оптички [грч. *ōps*, ген. *opós* око, *ōpsis* вид] који се односи на вид или гледање.

П

-пара, -паран [лат. *pario, parere* родити] у медицини и биологији, означава оно што се односи на породиљу (нпр. *йримийара* прворотка), на порођај или на начин рађања (*вивипаран*: који рађа живе младунце).

-пат, -патија, -патски [грч. *páthos* патња] оно што се односи на осећања или психичка стања; у медицини, оно што се односи на одређене врсте обољења.

-пед¹, -педија¹ [лат. *pes*, ген. *pedis* нога] који се односи на ноге, посебно на стопало.

-пед², -педија² [грч. *paideía* одгајање, васпитање] који се односи на васпитање или увежбавање појединих вештина (*логојед*).

-пенија [грч. *penía* оскудица, недостатак] у медицинским терминима означава мањак или одсуство онога што казује први део сложенице.

-плазија [грч. *plásis* обликовање] у медицинским терминима означава неправилности у облику и расту појединих органа или ткива.

-план [лат. *planus* раван] у сложеницама означава поједине врсте авиона (*билан, хидроплан* и сл.).

-пласт [грч. *plastós* обликован, *plássein* обликовати] у биолошкој терминологији означава поједине делове ћелије односно протоплазме.

-плегија, -плегичар [грч. plēgḗ удар] као други део медицинских сложеница означава разне врсте узетости односно парализе (*хемиплегија, квадриплегија*).

-под, -подија [грч. podós, ген. podós нога] у зоолошким терминима означава разне врсте или број ногу код животиња.

-птер [грч. pterón крило] односи се на крила код инсеката (*колеоиптер*) или код летилица (*хеликоиптер*).

Р

-реја, -реичан [грч. reîn тећи] значи течење или вишак течности, у медицинским терминима (*дијареја*), каткад и фигуративно (*логореја*).

С

-скоп, -скопија, -скопски [грч. skopeîn гледати, посматрати] који се односи на научно посматрање уз помоћ инструмената.

-сом, -соматски, -сомија [грч. sōma, ген. sōmatos тело] у биолошким и медицинским терминима означава тело.

-стат, -статик, -статика, -стаза, -стазија [грч. státēs, -statós постављен, који стоји, státi-kós који зауставља, stásis застој] као други део научних термина означава непомичност, престанак, одржавање постојећег стања, одржавање у ваздуху (*аеростај*) и друго.

-стил [грч. stýlos] у архитектонским терминима значи стуб (нпр. *иперстил*).

-сфера [грч. sphaîra кугла] као други део сложенице означава Земљине омотаче (*атмосфера*) или делове Земљине коре (*литосфера*).

Т

-такса, -таксија, -тактички [грч. táxis ред, поредак, taktikós уређен] који се односи на ред, поредак, распоред.

-таф [грч. táphos гроб] који се односи на гроб (нпр. *епитаф*).

-тека [грч. thékē збирка, спремиште] означава зграда или установе у којима се чувају књиге, плоче, филмови и друго.

-териј(ум) [грч. thērion, дем. од thér звер] у научним терминима значи „животиња“ или „звер“.

-терма, -термија, -термика [грч. thermós топао] који се односи на топлоту илки грејање.

-тип, -типија [грч. týpos лик, облик] у научним терминима односи се на тип, врсту или узорак; у техничком смислу на методе штампања или репродуковања слика (*фотоипија, дагерипија*).

-том, -томија [грч. -tomía од témnein сећи] у медицинским терминима означава операције резања, отварања или расецања, стручњака за тај посао или инструмент којим се обавља (нпр. *микротом*).

-тон, -тона, -тонија [грч. tónos напетост, нагласак] који се односи на тон или звук; у лингвистици, који се односи на место или врсту акцента.

-топ, -топија [грч. tópos место] који се односи на неко место; који се налази на месту које је исказано првим делом сложенице.

-трон [издвојено из речи (*електрон*)] означава апарате за убрзавање атомских честица.

-троп, -тропија [грч. trópos окрет, смер, начин] у научним терминима означава разне врсте кретања, промене правца или преображаја.

-троф, -трофија [грч. trophḗ храна] у научним терминима означава исхрану, ухрањеност, недовољну (*атрофија*) или претерану развијеност (*хипертрофија*).

У

-урија [лат. urina, грч. ouron мокраћа] у медицини се односи на начин и количину мокрења, односно на хемијски састав мокраће.

Ф

-фаг, -фагија [грч. phágein (по)јести] који једе (оно што је исказано првим делом сложенице); начин или навика једења, гутања (*аерофагија* — гутање ваздуха) или грицкања (*онихофагија* — грицкање ноктију).

-фазија [грч. phásis говор] који се односи на начин говора или говорне мане.

-фикат, -фикација, -фиковати (-фицирати) [лат. -ficare, према fasce чинити] означава постајање, претварање у нешто, придавање неке особине.

-фил, -филан, -филија [грч. philos љубитељ, philein волети] означава склоност или љубав према ономе што казује први део сложенице, човека који је нечему склон, каткад и предмете (нпр. *хидрофилан* — који упија влагу).

-фит, -фита, -фитија [грч. phytón биљка] у научним терминима значи биљку или оно што потиче од биљака.

-фоб, -фобија [грч. phóbos страх] означава несклоност или мржњу према ономе што казује први део сложенице, односно особу која нешто или некога мрзи.

-фон, -фонија [грч. phoné глас] који се односи на глас или звук.

-фор, -фореза, -форија [грч. -phoros који носи, од rhérein носити] у научним терминима значи „који носи“, „који садржи“ или „који изазива“, са одговарајућим апстрактним именицама.

-форм, -форман [лат. -formis који је налик, fogma облик] који има одређен облик.

-френ, -френија [грч. phren ум] означава поједине врсте психичких поремећаја.

Х

-холичар [енгл. -holic, издвојено из alcoholic алкохоличар] у новијим кованицама означава

навику или зависност од чега (нпр. *чокохоличар* — особа која непрестано једе чоколаду).

Ц

-цефал, -цефалан, -цефалија в. **-кефал, -кефалан, -кефалија**.

-цен [грч. kainós нов] други део назива за поједине разделе кенозојске ере (*холоцен, њлеистоцен* итд.).

-ценоза [грч. koinōsis заједништво] у биологији означава поједине врсте биљних или животињских заједница.

-центар [лат. centrum, грч. kéntron] означава поједине врсте средишта, у геометрији (*ортоцентријар*) и сеизмологији (*еишценријар*).

-цид [лат. -cidium, -cida од occidere убити] значи поједине врсте убиства (*матрицид, геноцид*) или средства за уништавање штеточина (*инсектицид*).

-цикл [грч. kýklos круг] значи точак (*бицикл*) или круг (*еишцикл*).

-цит, -цитоза [грч. kýtos шупљина] који се односи на ћелије или поједине врсте крвних зрнаца.

Џ

-џија [тур. -ci, с додатком нашег -ja] означава занате (претежно старе), занимања или типичне особине људи.

II
РЕЧНИК

ПРВИ ДЕО

Адаптиране речи и изрази

А

А, а муз. шести тон у Це-дур лествици, *ла*.

à [фр. à] финанс. по, за (у навођењу цена, нпр. *15 комада à 5 дин.*).

а- [грч. α-] алфа стеретикон, лат. алфа привативум (*alpha privativum*) без, не: као префикс означава одсуство, немање онога што означава основна реч, нпр. *аморалан* — без морала, *атипичан* — нетипичан; испред основе која почиње самогласником добија облик *ан-*, као у *аналфабет* (*ан+алфабет*) — неписмен, који не познаје алфабет (писмо).

àб, -а м [хебр. аб] осми месец по арапском календару, одговара августу по грегоријанском календару.

аб- [лат. ab од] префикс за негирање, као у *абнормалан* ненормалан, неправилан.

àба, -е ж [тур. aba од ар. 'abā] 1. груба домаћа (сељачка) тканина од вуне или козје длаке (кострети). 2. мушки огртач од такве тканине. 3. пеј. (обично у мн.) изношено, ружно, подерано одело; дрoнџи. ♦ **àбен**.

àбàб непр. в. **àхбàб**.

àбàжур, -ура м, мн. абажури, ген. мн. абажура м [фр. abat-jour] штит на лампи којим се заклања светло, сенило, заслон.

àбàзија, -е ж [грч. а- не, bāsis ходање] мед. немогућност ходања услед нервног поремећаја.

àбàија, -е = **àбàхија**, -е (поред **àбàја**, -е и **àбàјлија**, -е) ж [тур. abai, в. аба] покривач од абе за коње; уопште сукнени коњски покривач.

àбàја в. **àбàија**.

àбàјлија в. **àбàија**.

àбàкус, -а м, мн. -и [лат. abacus] 1. рачунаљка. 2. даска за рачунање; сто посут песком за

геометријске цртеже и рачунање. 3. ист. свечани сто за вазе и друго скупочено посуђе код старих Римљана. 4. цркв. сталак поред олтара у католичкој цркви. 5. архит. четвртаста плоча која покрива капител, главицу стуба.

àбàкција, -е ж [лат. abactio (partus)] мед. в. **àбòртус**.

àбàлијенàција, -е ж [лат. ab од, alienus туђ] прав. отуђење, уступање другоме (у власништво), преношење на другога (какве некретности и сл.).

àбàлијенàрати, абалијенàра̄м, 3. л. мн. абалијенàрајӯ сврш. и несврш. [в. абалијенàција] прав. отуђи(ва)ти, уступити, уступати другоме (у власништво), пренети, преносити на другога.

àбàнàција, -е ж [лат. ab од, annus година] прав. прогонство на годину дана (казнена мера у старом римском праву).

àбàндòн, -òна м [фр. abandon] прав. одрицање, одустајање, уступање (нпр. осигуравајућем друштву брода или робе оштећене приликом превоза, уз обавезу да осигуранику исплати пун износ осигурања).

àбàнија, -е ж [тур. aban] 1. платно на коме су свилом извезене гране. 2. женска марама од таквог платна.

àбàртикулàција, -е ж [лат. ab од, в. артикулација] анат. 1. зглоб, зглавак, глежањ. 2. мед. ишчашење зглоба.

àбàт, -а м, мн. -и [нлат. abbas -atis из грч., из арап. ab отац] опат, старешина манастира.

àбàтиса, -е ж [нлат. abbatisa из грч.] опатица, надстојница манастира.

а̀батон, -а м, мн. -и [грч. ábatos неприступа-чан] цркв. део храма у који не смеју ући светов-на лица; уп. **а̀дитон**.

а̀батство, -ства и **абѣтство**, -ства с [в. абат] заст. опатија (в.).

абѣхија = абѣија (в.).

а̀баѣија̀лан, -лна, -лно [лат. abbatialis од abbas: в. абат] 1. који се односи на абате, опате, опатски. 2. опатијски, манастирски.

а̀баѣија, -ѣ м [тур. abası, в. аба] занатлија ко-ји израђује одела од абе, грубе тканине; сеоски кројач. ♦ **а̀баѣијин**; **а̀баѣијскѣ** и **а̀баѣијнскѣ**.

а̀баѣика, -ѣ и **абѣика**, -ѣ ж, дат. а̀баѣики и абѣики [в. абѣија] 1. абѣијина жена; 2. жена абѣија.

абѣиљук, -а м, мн. абѣиљуци, ген. мн. абѣиљукѣ [в. абѣија] 1. абѣијски занат. 2. абѣијска радња.

а̀баѣиница, -ѣ и **абѣијница**, -ѣ ж [в. абѣи-ја] 1. абѣијска радионица. 2. абѣијина жена.

а̀баѣијнка, -ѣ и **абѣијнка**, -ѣ ж, дат. и лок. а̀баѣијнци и абѣијнци, ген. мн. а̀баѣијнкѣ и абѣијнкѣ [в. абѣија] 1. велика игла којом шију абѣије. 2. в. **а̀баѣика**.

абѣиљен, -а м [фр. abbevillien, по граду Abbeville] геол. најстарија фаза палеолитика.

а̀бд м индекл. [ар. abd] слуга, роб; често у арапским сложеним именима, као Абдалах (у нас Абдулах) „слуга Алахов“.

а̀бдал, -а м, мн. а̀бдали, ген. мн. а̀бдалѣ м [тур. abdal од ар. ābdāl] покр. глупак, блесан, наивчина.

абдѣрѣт, -ѣта м, мн. абдѣрѣти, ген. мн. абдѣрѣтѣ = **абдѣрѣћанин** м, мн. абдѣрѣћани, ген. мн. абдѣрѣћанѣ [по становницима града Абдере у Тракији, који су таквима сматрани] приглуп, ограничен човек. ♦ **абдѣрѣтскѣ** = **абдѣрѣћанскѣ**.

абдѣритизам, -зма м = **абдѣритство**, -ства с [в. абдѣрит] глупост, ограниченост.

абдѣритство = **абдѣритизам** (в.).

абдѣрѣћанин = **абдѣрѣт** (в.).

абдѣсѣна, -ѣ ж, ген. мн. абдѣсѣнѣ [в. абдѣс(т)] посебно место у старим кућама где се узима абдѣс(т); где се обавља муслиманско ритуално прање.

а̀бдѣс(т), -а м, мн. а̀бдѣс(т)и, ген. мн. а̀бдѣс(т)ѣ [тур. abdest од перс. ābdest] код муслимана, ри-туално прање лица, руку и ногу пре молитве.

абдѣкаѣија, -ѣ ж [лат. abdicatio] одрицање од престола. ♦ **а̀бдѣкаѣијнѣ**.

абдѣијрати, абдѣијрам, 3. л. мн. абдѣијра-јѣ сврш. и несврш. [лат. abdicare] одрећи се, одри-цати се престола; фиг. одрећи се, одрицати се неког звања, почасти или одговорности.

абдѣмен, -а и **абдѣмен**, -а м, мн. -и [лат. abdo-men, -minis] 1. анат. трбух, трбушна шупљина. 2. зоол. задак, задњи део тела (код инсеката).

а̀бдѣминѣлан, -лна, -лно [лат. abdominalis] 1. анат. трбушни; који је у трбушној шупљини. 2. зоол. који се односи на задак (код инсеката).

абдѣктор, -а м, мн. -и [лат. abductor од abdu-cere одводити, одвлачити] анат. мишић одми-цач; уп. **а̀дуктор**.

абдѣкѣија, -ѣ ж [лат. abductio] 1. одвођење, одвлачење, одмицање. 2. мед. размицање згло-бова. 3. филоз. силогизам чија је друга премиса само вероватна, па је и закључак такав.

абѣ, -ѣа м [фр. abbé, в. абат] опат; у Францу-ској уобичајена титула за свештено лице,

абѣњѣк, -ѣка м, мн. абѣњѣци, ген. мн. абѣњѣкѣ [в. аба] капа од абе; уп. **абѣњѣча**.

абѣњѣча, -ѣ ж [в. аба] абѣна капа, капа од абе (у атрибутској служби као део израза **ка̀па абѣ-њѣча**).

а̀бѣр непр., в. **ха̀бѣр**.

абѣраѣија, -ѣ ж [лат. aberratio] 1. скретање, застрањивање, одступање, лутање. 2. физ. у оп-тици, појава да се светлосни зраци не сустичу у истој жижи, услед особина сабирног сочива (*сферна* ~) или због различитог преламања зра-кова различите таласне дужине (*хромайска* ~). 3. астрон. привидна промена положаја небеског тела. 4. биол. одступање од нормалног типа; фиг. настраност, абнормалност. ♦ **а̀бѣраѣијнѣ**.

абѣрдѣр в. ха̀бѣрдѣр.

абѣцѣдѣр, -ѣра м [в. абѣцѣдаријум] 1. заст. ла-тинички буквар. 2. в. **абѣцѣдаријум**.

абѣцѣдѣријум, -а (и **абѣцѣдѣриј**, -а) м [срлат. abecedarium од прва четири лат. слова А, В, С, D /а-бе-це-де/] 1. списак, попис или регистар по абѣцедном реду. 2. ист. у XIV и XV веку, ре-гистар прописа из римског и канонског права и

њихових тумачења. 3. заст. акростих у коме се прва слова ређају по абеди.

абзац, -а м, мн. абзаци, ген. мн. абзаца̄ [нем. Absatz] 1. став (у тексту), пасус. 2. увучен први ред у пасусу, алинеја (в.).

абиогенеза, -ѐ и **абиогенеза**, -ѐ ж [грч. а-, bíos живот, génesis постанак] постанак живе материје од неживе, спонтана генерација; уп. **архигонија**.

абиоза, -ѐ ж [грч. а-, bíos живот] недостатак или немогућност живота.

абиологија, -ѐ ж [грч. а-, bíos живот, в. -логија] наука о неживој, неорганској природи.

абиостатика, -ѐ ж, дат. и лок. абиостатици [грч. а-, bíos живот, в. статика] наука о беживотним телима.

абиотички, -а̄, -о̄ [грч. а-, bíos живот] у коме нема живота; који не припада живој природи.

абиотрофија, -ѐ ж [грч. а-, bíos живот, trophē храна] мед. дегенерација, прерано старење или изумирање ткива и ћелија.

абисал, -а и **абисал**, -а̄ла м, мн. абисали, ген. мн. абисала̄ [в. абисус] 1. зона највећих морских дубина. 2. зоол. заједница живих бића у тим дубинама.

абисалан, -лна, -лно [в. абисус] који припада дубоком мору; веома дубок, бездан.

абисус, -а м [лат. abyssus од грч. ábyssos бездан] 1. понор, провалија; уп. **амбис**. 2. морска дубина.

абитура, -ѐ ж [нем. Abitur од лат. abiturus који ће отићи] заст. испит зрелости у средњој школи, матура.

абитуријент, -а м, мн. абитуријенти, ген. мн. абитуријената̄ (ж. **абитуријенткиња**, -ѐ и **абитуријенткиња**, -ѐ) [нем. Abiturient: в. абитура] заст. свршени средњошколац, матурант.

абитџијум, -а (и **абитџиј**, -а) м = **абитџура**, -ѐ ж (в.).

абјудикација, -ѐ ж [лат. abiudicatio] прав. признавање, ускраћивање, судско оспоравање.

абјудицирати, абјудицира̄м, 3. л. мн. абјудицирајӯ сврш. и несврш. [лат. abiudicare] прав. судски оспорити, оспоравати; ускратити, ускраћивати.

абјурација, -ѐ ж [лат. abiuratio] прав. одрицање под заклетвом.

абјурати, абјурира̄м, 3. л. мн. абјурирајӯ сврш. [лат. abiurare] прав. под заклетвом одрећи, порећи.

аблактација, -ѐ ж [в. аб-, лат. lac lactis млеко] мед. одбијање од сисе.

аблактирати, аблактира̄м, 3. л. мн. аблактирајӯ сврш. и несврш. [в. аблактација] мед. одби(ја)ти од сисе.

аблата, аблата̄ с мн. [лат. ablatus, в. аблатив] прав. одузете или отете ствари.

аблатив, -а м [лат. ablativus од auferre ablatus однети] грам. у латинском и у неким другим језицима, падеж са значењем одвајања, удаљавања, порекла и сл.

аблативни, -а̄, -о̄ који се односи на аблатив; ▲ **аблативни генитив** грам. генитивни облик којим се исказује одвајање, удаљавање, потицање и сл.

аблаут, -а м [нем. Ablaut] в. **апофонија**.

аблација, -ѐ ж [лат. ablatio] 1. одвајање, уклањање. 2. хидр. одсецање, одстрањивање. 3. геол. одношење или топљење ледника. 4. авиј. отапање површинског слоја на авиону или ракети. ◆ **аблациони**.

аблегат, -ата м, вок. аблега̄те, мн. аблега̄ти, ген. мн. аблега̄та̄ [лат. ablegare удаљити; послати] 1. посланик, изасланик (об. папин). 2. ко је некуда послат да би био уклоњен с положаја; прогнаник. ◆ **аблегатски**.

аблендати в. **аблендовати**.

аблендовати, -ујѐм сврш. и несврш. [нем. abblenden] аутом. 1. пригуши(ва)ти светло; 2. сигнализирати наизменичним паљењем и гашењем светла.

аблепсија, -ѐ ж [грч. а-, blérein гледати] слепоило (фиг.), заслепљеност.

аблефарија, -ѐ ж [грч. а-, blépharon трепавица] мед. немање трепавица или очних капака (урођено или као последица болести).

аблокација, ѐ ж [лат. ablocatio] прав. давање у закуп, изнајмљивање.

аблоцирати, аблоцира̄м, 3. л. мн. аблоцирајӯ сврш. и несврш. [лат. ablocare] прав. да(ва)ти у закуп, изнајмити, изнајмљивати.

аблу́рати, аблу́йр̄ам, 3. л. мн. аблу́ирајӯ сврш. и несврш. [лат. abluere, ablutus] испрати, уми(ва)ги.

аблутоманија, -е̄ ж [в. аблурати, манија] псих. болесни нагон за сталним прањем.

аблу́ција, -е̄ ж [лат. ablutio] прање, испирање, умивање.

абнега́ција, -е̄ ж [лат. abnegatio] 1. пожртвовање, самоодрицање, самопрегор. 2. порицање, одбијање.

а́бнормалан, -лна, -лно [в. аб-, нормалан] 1. ненормалан, неправилан, необичан. 2. настран, противприродан.

абнорма́лност, -и ж [в. абнормалан] особина онога што је абнормално.

абно́рман [лат. abnormis] в. а́бнормалан.

абнорми́тет, -эта м, мн. абнорми́тети, ген. мн. абнорми́тет̄а [лат. abnormitas] 1. абнормалност, неправилност. 2. наказно биће, наказа.

абно́рмно́ст, -ости ж [в. абнорман] особина онога што је абнормно.

аб о́во [лат. ab ovo од јајета] од самог почетка; в. **ab ovo usque ad mala**.

аболи́рати, аболи́р̄ам, 3. л. мн. аболи́рајӯ сврш. и несврш. [лат. abolēre] 1. укинути, укидати, поништити, поништавати. 2. прав. провести, проводити аболицију, обуставити судски поступак пре правоснажности пресуде.

аболи́ција, е̄ ж [лат. abolitio] 1. укидање, поништење. 2. прав. ослобођење од кривичног гоњења, обустава судског поступка.

аболиционизам, -зма м [в. аболиција] 1. ист. покрет за укидање ропства у САД, у XIX веку. 2. покрет за укидање неког закона или прописа.

аболицио́нист(а), -е̄ м, мн. аболицио́нисти [в. аболиција] присталица аболиционизма.

абоминáција, -е̄ ж [лат. abominatio] грозота, гадост, гнусоба; срамно дело.

абонент, -а м, мн. абоненти, ген. мн. абоненá-т̄а (ж. абоненткиња, -е̄) [нем. Abonnent од фр. abonné] претплатник. ♦ абонентскӣ.

абонира́ти (се), абонир̄ам (се), 3. л. мн. абонира́ју (се) сврш. и несврш. [фр. abonné] претплатити се, претплаћивати се.

абонмáн, -ána м, мн. абонмáни, ген. мн. абонмáна́ [фр. abonnement] претплата (на представе, концерте и сл.).

абдо́нос, -а и а́бнос, -а м, мн. -и [тур. abanoz од ар. ābnūs преко перс., из грч. ébenos] 1. бот. биљка из тропских крајева, с црним, тврдим, тешким дрветом. 2. дрво абоноса, ебановина.

аборда́жа, -е̄ ж [фр. abordage] ист. напад на непријатељски брод пристајањем уз његов бок и преласком морнара у њега.

абори́гини, абори́гин̄а (уб. абори́гини, абори́гин̄а) м мн. [лат. ab origine из почетка] староседеоци, прастановници, урођеници. ♦ абори́гиналан и а́боригиналан.

абори́цини, абори́цин̄а (и абори́цини, абори́цин̄а) м мн. [енгл. Aborigines, в. аборигини] аустралијски урођеници, староседеоци. ♦ абори́цинскӣ.

а́борт, -а м, мн. а́борти, ген. мн. а́борта̄/а́бора-т̄а м [нем. Abort] покр. заст. нужник, заход.

а́бортив, -ива м, мн. а́бортиви, ген. мн. а́бортив̄а [лат. abortivus од abortus] мед. средство за изазивање побачаја.

а́бортиван, -вна, -вно [в. абортив] 1. мед. који изазива побачај. 2. прерано рођен, недонесен; незрео. 3. фиг. неуспео, угушен у зачетку; неплодан, јалов.

а́бортивум м (мн. с а́бортива) в. а́бортив.

а́бортира́ти, а́бортир̄ам, 3. л. мн. а́бортира́јӯ сврш. и несврш. [нлат. abortire] мед. побаци(ва)ги.

а́бортицидијум (и а́бортицидиј, -а) м [в. абортус, -cidium од caedere убити] мед. насилан побачај, убијање плода у мајчиној утроби.

а́бортус, -а м, мн. -и [лат. abortus] мед. прекид трудноће, побачај, прекид трудноће, абакција (в.).

абоци́рати, абоци́р̄ам, 3. л. мн. абоци́рајӯ сврш. и несврш. [итал. abbozzare] слик. скицирати.

абдо́цо, -а м, мн. абдо́ца [итал. abbozzo] слик. нацрт, скица.

абради́рати, абради́р̄ам, 3. л. мн. абради́рајӯ сврш. и несврш. [лат. abradere abrasus] 1. (о)стругати, (са)стругати. 2. одронити, одроњавати; односити трењем, разарати.

а́бразив, -а и а́бразив, -ива м, мн. абрази́ви, ген. мн. абрази́ва̄ [нлат. abrasivus; в. абрадирати]